

Vlinders

tijdschrift van De Vlinderstichting
jaargang 38, mei 2023

Landelijke Dag met taart
Jaarverslag 2022

'Vlinders' is het kwartaaltijdschrift van De Vlinderstichting. Het geeft informatie over vlinders en libellen in Nederland.

ISSN 0923-1846

Redactie

Jurriën van Deijk, Samuelle van Deutekom, Maarten Immerzeel, Eveline van der Jagt, Marjelle Molenaar, Louis van Oort, Albert Vliegthart

Hoofd- en eindredactie en vormgeving

Liesbeth van Agt

Omslag

Rupsje Nooitgenoeg, gebakken door Chantal Polman. Foto: Rian Boekhorst (rups) en Guust de Vries (brandnetels)

Kopij

sturen naar redactieadres, uiterlijk twee maanden voor het verschijnen van het nummer.

Auteurs wordt verzocht alvorens te gaan schrijven contact op te nemen met de redactie.

Druk

Propress, Wageningen

Dit tijdschrift is gedrukt op volledig gerecycled papier.

Redactieadres & advertenties

marjelle.molenaar@vlinderstichting.nl

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie en de auteur.

Donateurs

U kunt zich aanmelden als donateur via onze website of uw donatie overmaken op IBAN NL70 INGB 0005 1344 25 t.n.v. De Vlinderstichting te Wageningen. Donateurs (vanaf € 30 per jaar) ontvangen elk kwartaal het tijdschrift Vlinders. Een donateurschap voor het leven bedraagt € 1.000. Giften zijn natuurlijk ook altijd welkom. Opzeggen kan schriftelijk of via info@vlinderstichting.nl.

Algemeen contactadres

De Vlinderstichting
Postbus 506
6700 AM Wageningen
tel. 0317 - 46 73 46
info@vlinderstichting.nl

Bezoekadres

Mennonietenweg 10, Wageningen
www.vlinderstichting.nl

Volg ons op

Vlinder of libel gezien?

Geef het door via www.telmee.nl.

Vragen over een vlinder of libel? Kijk op

www.vlinderstichting.nl. U kunt uw vraag ook sturen naar vragen@vlinderstichting.nl.

4

8

10

12

15

19

20

22

Titia Wolterbeek

Beste donateurs,

Voor u ligt weer een zeer leeswaardig nummer van Vlinders, waarmee we u een kijkje geven in ons werk en wat we daarmee bereiken. Het laat goed zien hoe belangrijk al die duizenden tellers zijn die door vaste routes te tellen al zoveel jaren de basis leggen voor kennis over hoe het met de insecten in Nederland gaat. Niet alleen onmisbaar voor ons, maar ook voor overheden en beheerders. Het Jaarverslag 2022 biedt daarbij een greep uit de projecten waar we momenteel aan werken. Maar ook bieden we volop inspiratie om – ook los van de vaste telroutes – zelf aan de slag te gaan: kom naar de jubileumactiviteiten die we in vlindervlucht door Nederland organiseren, doe mee met laagdrempelige tellingen zoals de tuintellingen en de jubileumchallenge, maak je tuin nóg aantrekkelijker voor insecten. Of ga lekker wandelen in mooie gebieden of geniet op een druilerige dag van de selectie vlindergedichten: het nieuwe wandelboek en de gedichtenbundel verschijnen in juni. En voor iedereen die nog geen 25 is: maak kennis met de JNM en de NJN. Superleuk om met andere jongeren samen de natuur in te gaan!

Titia Wolterbeek
Directeur/bestuurder

NB Meer dan 25 jaar was collega Liesbeth van Agt zoals ze zelf altijd zei de hoofdredacteur, eindredacteur en vormgever van het illustere tijdschrift Vlinders. Vanaf het augustusnummer neemt Marjelle Molenaar deze taken van haar over. Liesbeth, ik spreek vast mede namens vele van onze donateurs: heel erg bedankt!

Inhoud

40 jaar vlinders beschermen	4
Minder vlinders, nauwelijks minder soorten – meetnet vlinders	8
De zwarte heidelibel verlaat de heide	10
Jong de natuur in	12
Doe mee met de jubileumchallenge!	14
Jaarverslag De Vlinderstichting 2022	15
Landelijke Dag 2023 – Veertig jaar vlinderbescherming	19
Hoeveel vlinders zijn er eigenlijk in Nederland?	20
Hoe ziet een vlindertuin eruit? – tuinieren voor vlinders	22
40 jaar: dat viereen we!	24
Twee nieuwe boeken	25
Wetenschappelijk	26
Tuintelling	28
Nieuws, Giften	29
Boeken	30
(Web)winkel	31
Opmerkelijk	32

40 jaar vlinders beschermen

In 40 jaar vlinderbescherming is er veel op gang gebracht. We geven hier een terugblik op de stappen die toen zijn gezet. Hoe pak je vlinderbescherming eigenlijk aan? Ook kijken we naar de actualiteit en verkennen we wegen voor vlinderbescherming in de toekomst. Want de vlinders hebben het meer dan ooit nodig!

Tekst: Het idee om vlinders te beschermen stond bij de oprichting van De Vlinderstichting voorop, maar wat heb je daar allemaal voor nodig? Allerlei zaken zijn belangrijk. Je moet weten over welke soorten je het hebt, waar ze zitten en of ze ook daadwerkelijk worden bedreigd en bescherming nodig hebben. Maar je moet ook kennis hebben over de biologie en de ecologie van de soorten om te begrijpen waarom sommige worden bedreigd. Alleen dan kun je plannen maken om ze te gaan beschermen. En heb je eenmaal die kennis, dan moet je ook mensen in het beleid en de beheerpraktijk meekrijgen om de plannen uit te voeren. Het is dus een lange weg. Om dit vorm te geven togen de vijf vlinderliefhebbers op 22 juni 1983 naar de notaris: Jan van der Made, Frits Bink, Wim Geraedts, Nico Kok en Nico Ettema.

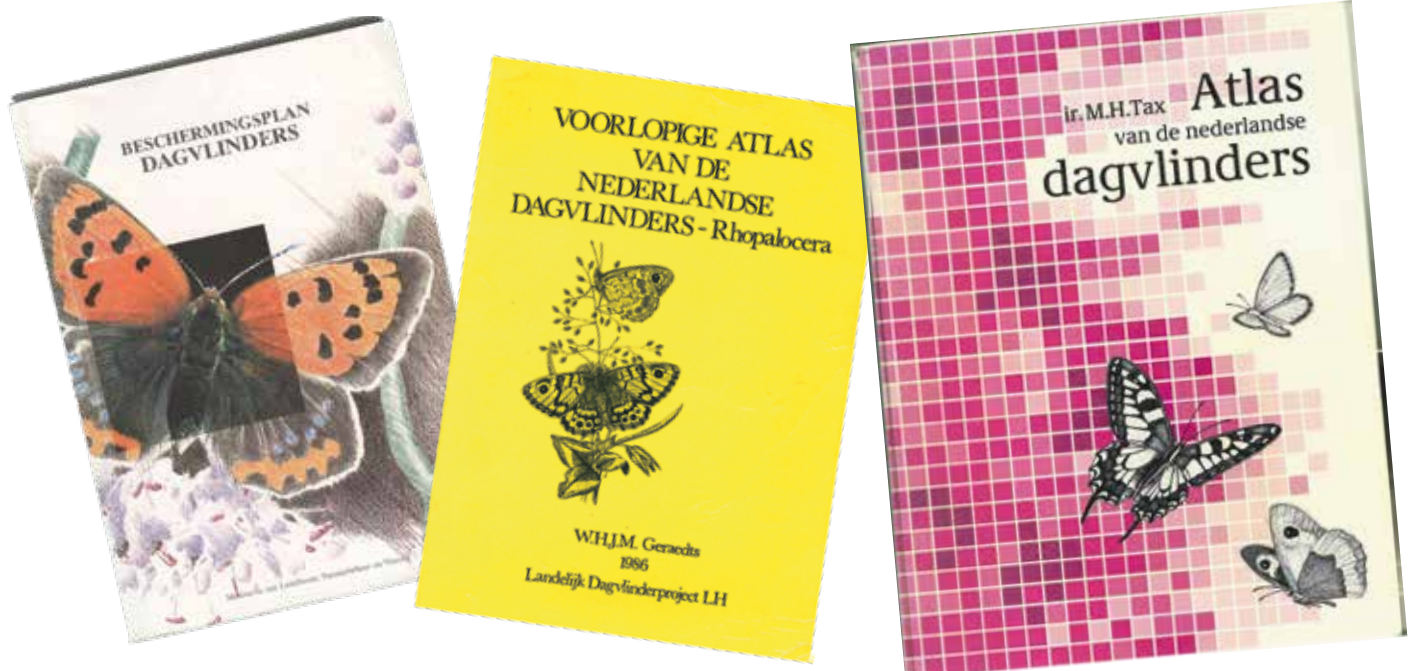
Atlasproject

Het Landelijk Dagvlinderproject was het eerste grote project waaraan De Vlinderstichting deelnam. Door eindeloos spitten in oude archieven en het opnemen van vlindercollecties werden de dagvlinders

op de kaart gezet naar soort, vindplaats en datum, waarbij de vindplaatsen zo nauwkeurig mogelijk werden genoteerd. Omdat vindplaatsen vaak met de dichtstbijzijnde plaatsnaam werden aangeduid was die nauwkeurigheid veelal beperkt tot die van een atlasblok van 5x5 km. Deze noeste arbeid mondde uit in een voorlopige atlas van de Nederlandse dagvlinders (Geraedts, 1986). Dat was een heel nuttige tussenstap, omdat hierdoor vlinderkenners werden aangemoedigd om de witte plekken op de kaart met hun waarnemingen of verzamelingen op te vullen. De eerste echte dagvlinderatlas volgde drie jaar later (Tax, 1989, figuur 1). De tweede 17 jaar daarop (Bos et al., 2006). We beraden ons nu hoe de volgende atlas eruit moet zien: wordt het alleen een onlineversie of komt er ook nog een gedrukt boekwerk?

Ecologische kennis

Doordat de eerste directeur van De Vlinderstichting Jan van der Made aan de toenmalige Landbouwhogeschool in Wageningen was verbonden, werd er veel ecologische kennis over de Nederlandse dagvlinders

Figuur 1. Vroege uitgaven op weg naar vlinderbescherming: de voorlopige atlas (1986), de eerste echte atlas (1989) en het Beschermsplan Dagvlinders (1989).

Start van de herintroductie van de pimperlauwtjes in de Moerputten.

opgebouwd door stages en afstudeerprojecten van tientallen studenten. Veel van deze veldkennis is verwerkt in de tweede atlas. Ook het wetenschappelijke onderzoek kwam van de grond. Daarin werden ook de internationale contacten aangehaald. In 1989 vond het eerste symposium *Future of Butterflies in Europe* plaats in Wageningen. En in 1990 verscheen de eerste internationale publicatie over de status en trends van dagvlinders in Nederland (Van Swaay, 1990). In de ecologische atlas van Bink (1992) werd ook de kennis gebundeld van alle ervaringen met het opkweken van alle soorten dagvlinders uit onze streken.

Toen De Vlinderstichting op eigen benen kwam te staan, los van de Wageningse universiteit, werd de band met het wetenschappelijke onderwijs en onderzoek zwakker. Deze werd pas hersteld met de invoering van de Buitengewone Leerstoel Ecologie en Bescherming van Insecten in 2012. In dat jaar werd ook de draad van de internationale symposia weer opgepakt, met volgende edities in 2016 en – online – 2021. Intussen is na tien jaar de termijn van de eerste ‘vlinderleerstoel’ verstreken (Wallis de Vries, 2022), maar een opvolging is in zicht.

Beschermingsplan

Met de opgebouwde kennis over verspreiding en ecologie werd er intussen niet gewacht om met bescherming aan de slag te gaan. Met subsidie van het ministerie van Landbouw en Visserij werd een beschermingsplan voor dagvlinders opgesteld (Werkgroep Beschermingsplan Dagvlinders, 1989). Daarin werden concrete projecten voorgesteld over een breed scala aan onderwerpen die van belang zijn voor een effectieve bescherming: algemene voorlichting en educatie over dagvlinders, cursussen en adviezen over inrichting en beheer, onderzoeksprojecten naar

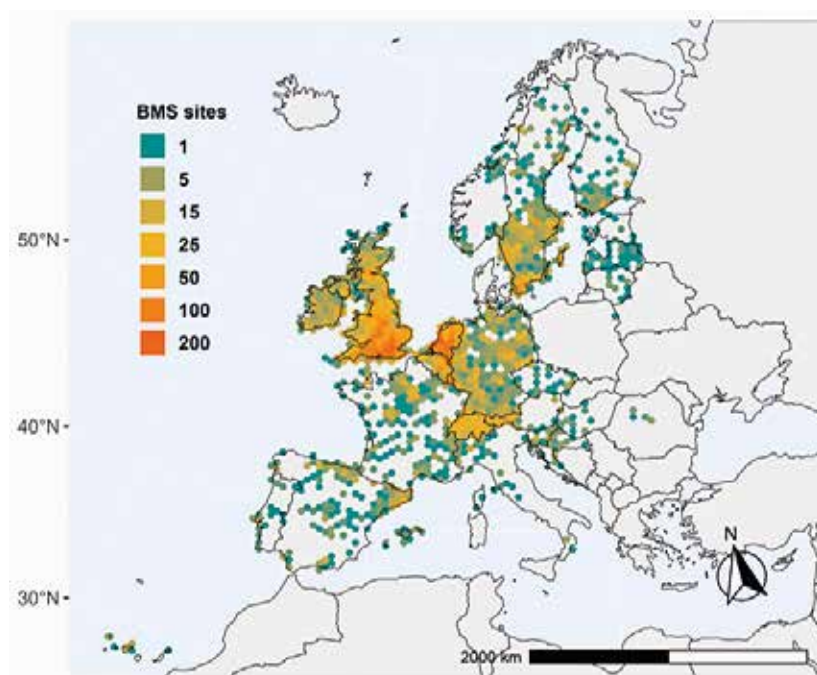
onder meer bedreigde soorten, vlinders in lijnvormige elementen als bermen en spoordijken, de effecten van verschillende vormen van maaibeheer en tot slot ook voorstellen voor nationale of regionale herintroductie van een vijftal soorten. Het huidige Kleurkeur voor ecologisch maaibeheer vloeit linea recta voort uit deze aanzet van bijna 35 jaar geleden.

Niet alle projecten waren ook succesvol. De regionale herintroducties van bosparelmoevlinder en zilveren maan mislukten na enkele jaren en die van het gentiaanblauwtje zijn blijven steken in enkele verkennende pogingen. Dat was deels ook een kwestie van onvoldoende kennis. Met het voortschrijdende inzicht over de ruimtelijke dynamiek van metapopulaties en de effecten van onder meer stikstof op habitatkwaliteit, was achteraf bezien de kans van slagen voor die herintroducties in deze vorm te rooskleurig ingeschat. Hoe belangrijk die afstemming is, bleek bij de herintroductie van de twee soorten pimperlauwtjes in de Moerputten bij 's-Hertogenbosch 1990. Deze herintroductie werd vanaf het begin begeleid door gedegen monitoring en onderzoek. Dat leidde tot een voortvarende populatieontwikkeling van beide soorten in de eerste jaren. Helaas was het donker pimperlauwtje zo roekeloos om zich vooral te vestigen in de bermen en taluds rond het reservaat. Daar bleken ook de meeste waardmieren te zitten, dus vanuit de vlinder bezien was dat een goede keuze. Maar in deze omgeving bleek het ondanks intensieve communicatie met de lokale beheerders uiteindelijk onmogelijk om het beheer goed op het donker pimperlauwtje af te stemmen. Daardoor verdween de soort er uiteindelijk en de geschiedenis lijkt zich nu te herhalen in het Roerdal, waar de soort spontaan terugkeerde uit naburig Duitsland. Het begeleidende onderzoek resulteerde wel in een succesvol proefschrift (Wyn-

hoff, 2001), met nieuwe inzichten over het belang van waardmieren voor de habitatkwaliteit van deze mierenblauwtjes. Maar ook gaf deze herintroductie via het Europese project Blues in the Marshes een belangrijke impuls voor de natuurontwikkeling van het hele gebied. En deze ontwikkeling loopt nog steeds door (Sevilleja et al., 2022)!

Rode Lijsten

De bescherming van dagvlinders vraagt ook om een goede inbedding in het beleid van de overheid. Daarvoor zijn nationale rode lijsten met bedreigde soorten cruciaal. De Europees beschermde dagvlinders van de Habitatrichtlijn bieden daarvoor te weinig: alleen de beide pimpernelblauwtjes en de grote vuurvinder zijn daarvan nog in Nederland aanwezig; moerasparelmoervlinder, tijmblauwtje en zilverstreephooibeestje zijn al langer uit Nederland verdwenen. De eerste Rode Lijst voor dagvlinders verscheen in 1995 (Van Ommering et al., 1995). Nadien zijn er twee herzieningen, in 2006 en 2019, gevolgd om de status van de soorten te actualiseren. Na de eerste Rode Lijst zijn er nog twee soorten verdwenen: tweekleurig hooibeestje en grote ijsvogelvinder. Maar er zijn gelukkig ook enkele soorten teruggekeerd: behalve de pimpernelblauwtjes ook keizersmantel en klaverblauwtje. Het dwergblauwtje volgt hopelijk over een paar jaar (in 2026 zou de soort zich weer 10 jaar achtereen hebben voortgeplant en kan de status ‘verdwenen’ worden gewijzigd). En intussen hebben vroeger onregelmatige standvlinders als staartblauwtje en kaasjeskruidkoppje zich blijvend gevestigd. Maar: nog steeds staat 62% van de dagvlinders in Nederland tussen kwetsbaar en verdwenen te boek op de Rode Lijst.

Figuur 2. Huidige ligging van de telroutes van het Europese meetnet voor dagvlinders.

Monitoring

Inzicht in de populatieontwikkeling is essentieel om te kunnen beoordelen of de toestand van onze dagvlinders verbetert of verslechtert. In 1990 werd daarom begonnen met het gestandaardiseerd tellen van vlinders langs vaste routes met hulp van vele(!) vrijwilligers. De Britten hadden daarin het goede voorbeeld gegeven. We waren bij aanvang wel wat sceptisch hoeveel nieuws het zou opleveren: hadden de grootste veranderingen zich niet al voorgedaan met de grote ontginningen vanaf de jaren 50? Intussen weten we hoe dynamisch het ‘vlinderlandschap’ nog steeds is – en dus hoe waardevol het meetnet vlinders is! Niemand had in 1990 de teloorgang van de argusvlinder voorspeld en de terugkeer van de keizersmantel evenmin. Het meetnet vlinders is zeer succesvol gebleken en breidt elk jaar nog steeds uit. Daarmee kunnen we dankzij de ongelooflijke inzet van onze vrijwilligers steeds beter in beeld houden hoe het met de vlinders gaat. En zijn we nu hopelijk op tijd om te voorkomen dat het zwartsprietkoppje de argusvlinder achterna gaat.

Europees perspectief

In Europees verband is de vlinderbescherming vanuit De Vlinderstichting sterk uitgebouwd via de oprichting van de koepelorganisatie Butterfly Conservation Europe in 2004. Vooruitlopend daarop werd in 1998 een Red Data Book uitgebracht dat in 2010 werd geactualiseerd in de vorm van een Europese Rode Lijst voor dagvlinders (Van Swaay et al., 2010). Ook werd een overzicht van de hotspots voor Europees beschermde dagvlinders uitgebracht (Van Swaay et al., 2003). Beide uitgaven worden op dit moment geactualiseerd.

Ook de vlinderbescherming heeft zich sterk ontwikkeld. Na het Verenigd Koninkrijk en Nederland zijn er vele nationale en regionale netwerken bijgekomen en op dit moment zijn er meer dan 5000 routes in 23 landen verenigd in het Europese vlindermeetnet (figuur 2). Een van de concrete toepassingen daarvan is de Europese graslandindicator (Van Swaay et al., 2019). Deze indicator is intussen opgenomen in het Europese natuurbeleid als een belangrijk instrument om het wel en wee van bestuivende insecten te volgen.

Blik op de toekomst

Het is indrukwekkend om zo terugkijkend te zien wat er in 40 jaar vlinderbescherming allemaal is opgebouwd! Maar met de dagvlinders is het intussen helaas nog steeds overwegend beroerd gesteld. Het succes van vlinderbescherming is nu eenmaal van vele partijen afhankelijk. En in een wereld waarin we nog steeds moeten leren om verantwoordelijk met onze omgeving om te springen blijven onze inspanningen hard nodig. We gaan uiteraard door op de ingeslagen weg, steeds met een open oog voor nieuwe ontwikkelingen. Een paar lijnen willen we hier schetsen.

De terugkeer van de keizersmantel is een van de onverwachte ontwikkelingen die in het meetnet dagvlinders zijn gedocumenteerd: in 2022 werden er op 48 routes 1340 keizersmantels geteld!

Vrijwilligers vormen de basis van ons werk. Ze zijn vaak niet alleen de ogen, maar ook de handen van de natuurbeheerder. De ogen door het tellen van de vlinders en het waarnemen van veranderingen in het terreinbeheer. De handen door het uitvoeren van kleinschalig beheer. We zien dat vlinderbescherming het meest succesvol is wanneer terreinbeheerders de inzet van vrijwilligers op waarde weten te schatten: de combinatie van uitvoering en monitoring is ideaal om 'lerend beheren' in praktijk te brengen. Het herstel van het gentiaanblauwtje in de Kampina door de inzet van de Blauwe Brigade en van het spiegel-dikkopje door kleinschalig bosbeheer in de Peel zijn daar inspirerende voorbeelden van. Die voorbeelden verdienen navolging op veel meer plekken waar bedreigde vlinders voorkomen!

De overheid heeft een nieuw Uitvoeringsprogramma Natuur in de steigers gezet. Daarin staat de koppeling van uitvoering en monitoring op gebiedsniveau centraal – en dat is heel positief omdat dit volop ruimte biedt om lerend beheren verder uit te bouwen en zo het noodzakelijke maatwerk te kunnen leveren. Maar dit vraagt ook veel van de informatievoorziening. De populatie vrijwilligers is nu eenmaal niet oneindig groot. Gelukkig zijn er ook nieuwe technieken ontwikkeld om alle tellingen en waarnemingen zodanig te verwerken dat het mogelijk moet zijn om in elk geval voor dagvlinders (en als het goed is ook voor nachtvlinders en libellen) de stand op gebiedsniveau inzichtelijk te maken (Van Swaay et al., 2022). We

zetten er ons voor in dat daar de komende jaren in de uitvoering goed gebruik van wordt gemaakt.

De stikstofdiscussie, de dalende grondwaterstanden en de sterke achteruitgang van weidevogels en boerenlandvlinders maken steeds meer duidelijk dat de natuurdoelen alleen gehaald kunnen worden wanneer we ons landgebruik duurzaam 'natuurinclusief' maken. De biodiversiteit in de Natura 2000-gebieden kan niet worden behouden en hersteld wanneer deze als eilandjes liggen in een zee van industrieel landgebruik. We hebben dus ook aandacht nodig voor herstel van de basiskwaliteit van natuur in het hele landschap. Gelukkig zien steeds meer mensen dat zo en heeft ook de overheid het concept van basiskwaliteit natuur omarmd. Samen met de andere soortenorganisaties gaan we daar de komende jaren handen en voeten aan geven (Sierdsema et al., 2022).

Ten slotte is het Europese kader van groot belang. Zowel de natuur als de samenleving in Nederland kunnen alleen floreren wanneer we grensoverschrijdend samenwerken. De doorwerking van klimaatverandering en de achteruitgang van de graslandvlinders op Europese schaal maken dat maar al te duidelijk. Vanuit de ervaringen in Nederland blijven we dus ook bijdragen aan vlinderbescherming in Europa.

De literatuur waarnaar wordt verwezen, is te vinden in de onlineversie van dit artikel op www.vlinderstichting.nl.

Minder vlinders, nauwelijk

Iedereen die wat langer vlinders kijkt, ziet veranderingen in onze dagvlinderfauna. Het tweekleurig hooibeestje ging, het scheefbloemwitje kwam. En sommige soorten zijn nu veel minder talrijk dan vroeger (argusvlinder, hooibeestje en andere), en enkele soorten zijn juist nu talrijker (bijvoorbeeld koninginnenpage en grote weerschijnvlinder). Hoe veranderde het aantal vlinders en het aantal soorten op de routes van het meetnet vlinders?

Tekst: Sinds 1990 worden dagvlinders geteld in het meetnet vlinders. Omdat tellers proberen om iedere week hun vaste route op dezelfde manier te tellen, kunnen we deze tellingen gebruiken om te kijken naar veranderingen in het aantal soorten en het aantal vlinders. Wel moeten we rekening houden met de routelengte: op lange routes kun je nu eenmaal meer vlinders tegenkomen dan op korte routes. Omdat niet alle routes elk jaar in alle weken geteld zijn – het regent tenslotte weleens, of de teller is op vakantie of moet naar de verjaardag van oma als juist de zon schijnt – schatten we voor elke route de aantallen in ontbrekende weken bij. We berekenen hier dus het aantal vlinders dat geteld zou zijn als iedere week een route van 1000 meter lang geteld zou zijn.

Vervolgens verdelen we de routes in vier groepen:

- Routes op een plek die nu een Natura 2000-gebied is.
- Routes op een plek die nu in het Natuurnetwerk Nederland ligt (NNN), maar buiten de Natura 2000-gebieden.
- Routes die nu in de bebouwde kom liggen.
- Overige routes in het Nederlandse platteland. Deze liggen vooral op bermen van (spoor)wegen.

Zoals verwacht worden de meeste soorten gezien in Natura 2000-gebieden, gevolgd door de overige natuurgebieden en platteland. In de bebouwde kom worden de minste vlindersoorten gezien (figuur 1). Er zijn wel veranderingen (in de bebouwde kom nam het aantal soorten iets toe, in de overige gebieden iets af), maar de verschillen zijn niet significant. Je kan het je nu niet (meer) voorstellen, maar in 1990 verschilde de dichtheid van vlinders in bermen in het platteland weinig met de dichtheid in natuurgebieden. Er zaten in die bermen weliswaar minder soorten, maar die zaten er soms wel in hoge dichtheden. In sommige bermen kon het wemelen van de zwartsprietdikkopjes, witjes en diverse soorten zandoogjes. In de bebouwde kom werden wel veel minder vlinders geteld.

In de bebouwde kom is het aantal vlinders over de laatste 30 jaar min of meer gelijk gebleven, maar in de drie overige groepen van routes is het aantal vlinders fors gedaald, het meest op het platteland. Daar is het aantal vlinders inmiddels nog maar weinig hoger dan in de bebouwde kom. Al eerder werd geconstateerd dat met name buiten natuurgebieden het aantal vlinders fors achteruitgaat (of is gegaan). Zo zagen

De grote weerschijnvlinder is nu talrijker dan vroeger.

Chris van Swaay

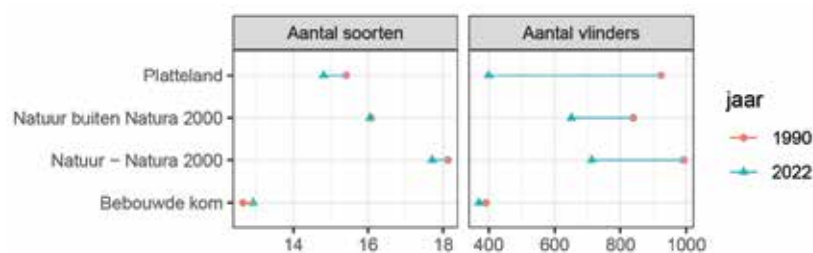
s minder soorten

Bouwman et al. (2004) vooral veel minder vlinders in wegbermen in Zuidwest-Drenthe van 1992 naar 2002, terwijl het verschil in natuurgebieden veel minder was.

Niet vreemd

Bij de interpretatie moeten we ons realiseren dat er in 1990 nog helemaal geen Natura 2000-netwerk was. Al waren het toen ook vast al de beste natuurgebieden. Ook zullen sommige routes die destijds op het platte land lagen, nu in de bebouwde kom liggen. Veel tellers zullen zich herkennen in deze achteruitgang. Het aantal vlinders wordt natuurlijk gedomineerd door de talrijke soorten, de zeldzame soorten dragen meestal maar weinig bij. Deze achteruitgang is dus wat we buiten zien, en is in lijn met de langjarige trend nog veel verder terug in de tijd (Van Strien et al., 2019) en de geconstateerde achteruitgang in de biomassa insecten zoals gerapporteerd door Hallmann et al. (2018). Het is niet vreemd dat het aantal vlinders in natuurgebieden achteruitgaat. Veel natuurgebieden zijn klein, liggen geïsoleerd en hebben door grondwaterstandsverlaging en stikstofdepositie veel last van hun omgeving. We zien dat nu dus terug in een daling van het totaal aantal vlinders.

Ondanks de achteruitgang in aantal vlinders is het aantal soorten maar weinig afgenomen. Veel soorten zijn er dus nog wel, of in sommige gevallen zijn soorten vervangen door klimaatopportunisten. Een herstel van de kwaliteit van de natuurgebieden en

Figuur 1. Aantal soorten en vlinders in 1990 en 2022 voor de vier deelgebieden, omgerekend naar een route van 1000m lang die elke week geteld is.

bermen (bijvoorbeeld door een daling van de stikstofdepositie) en extra aandacht voor het beheer (bijvoorbeeld door het toepassen van de Kleurkeurmaatregelen) kan weer leiden tot meer vlinders.

Literatuur

Bouwman, J.H.; Ketelaar, R. & Popken, R. (2004): Tien jaar natuurontwikkeling op het Mantingerveld : wat levert het op voor dagvlinders, libellen en sprinkhanen? - De Levende Natuur 105 (2), 55-59.

Hallmann, C.A.; Sorg, M.; Jongejans, E.; Siepel, H.; Hofland, N.; Schwan, H.; Stenmans, W.; Müller, A.; Sumser, H.; Hörrén, T.; Goulson, D. & Kroon, H. de (2017): More than 75 percent decline over 27 years in total flying insect biomass in protected areas. PLoS ONE 12 (10), [1-21].

Strien A.J. van, C.A.M. van Swaay, W.T.F.H. van Strien-van Liempt, M.J.M. Poot & M.F. WallisDeVries (2019). Over a century of data reveal more than 80% decline in butterflies in the Netherlands. Biological Conservation 234: 116-122.

Henk Bosma

In de bermen kon het vroeger wemelen van de zwartsprietdikkopjes.

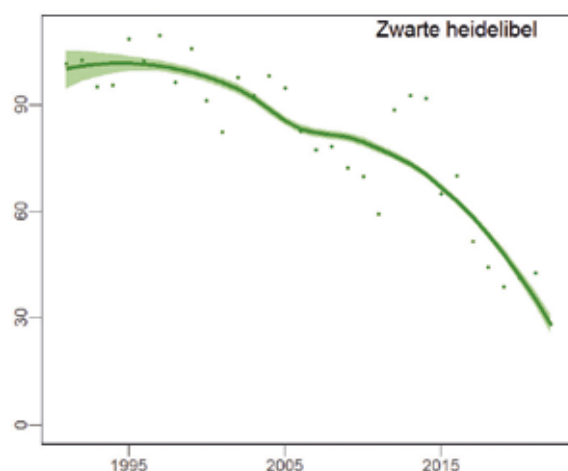
De zwarte heidelibel

verlaat de heide

De zwarte heidelibel is onze kleinste echte libel en de uitgekleurde mannetjes zijn met hun zwarte kleur niet met andere libellen te verwarren. Lange tijd was er weinig aandacht voor deze soort, want hij was wijdverspreid en heel talrijk op de zandgronden.

Tekst: Hoewel het hele geslacht 'heidelibel' heet, was de zwarte de enige die echt op de heide thuishoorde. In de jaren 90 was in de nazomer de zwarte heidelibel meestal de talrijkste libel bij vennen. Het is zelfs een van 'de zure vier', het viertal libellensoorten dat heel talrijk kan zijn bij verzuurde vennen: gewone pantserjuffer, watersnuffel, viervlek en zwarte heidelibel. Daar werd zelfs een beetje op neergekeken: als die er veel zitten is het geen goed teken. Dat is nu wel anders.

De zwarte heidelibel is goed te herkennen aan het kleine formaat en het vele zwart (figuur 1). Vrouwtjes en jonge mannetjes hebben minder zwart, maar met de brede zwarte rand aan het achterlijf en zwarte poten meer dan de andere heidelibellen van Nederland. Een handig kenmerk is de zwarte band op het

Figuur 1. De verspreiding van de zwarte heidelibel in Nederland is sterk afgenomen.

Antoine van der Heijden

Mannetje heidelibel is te herkennen aan het vele zwart.

Een jong vrouwtje zwarte heidelibel met de brede zwarte rand langs het achterlijf en de band met drie gele vlekjes op het borststuk.

borststuk met drie gele vlekjes. Dit is ook waar de wetenschappelijke naam *Sympetrum danae* naar verwijst. Danaë was volgens de Griekse mythologie de dochter van Akrisios, de koning van Argos. Nadat haar vader haar opsluit in een bronzen toren komt Zeus in de gedaante van een gouden regen door de tralies. Hieruit werd de halfgod Perseus geboren. Die gouden regen zie je terug als de goudgele vlekjes op het borststuk van de zwarte heidelibel.

De zwarte heidelibel is een heel stuk zeldzamer geworden in de afgelopen dertig jaar. In eerste instantie leek het er vooral op dat hij minder dominant werd bij de vennen, een gevolg van de afnemende verzuring en dus eigenlijk een goed teken. Maar daar bleef het niet bij: de zwarte heidelibel bleef in aantal afnemen (figuur 1). Zo is hij in de Peel, waar in de jaren negentig grote aantallen vlogen, een zeldzaamheid geworden. Zeker in Zuid-Nederland zijn de aantallen waarnemingen sterk teruggelopen, maar ook in het oosten en noorden gaat het niet goed. Al zijn er natuurlijk gebieden waar het minder dramatisch is, zoals het Fochteloër- en Bargerveen en er zijn ook vennen waar ze nog wel in redelijke aantallen zitten, zoals het Leersumse veld. In de ons omringende landen zien we hetzelfde patroon: ook daar neemt de zwarte heidelibel sterk in aantal af.

Terwijl de zwarte heidelibel van de zandgronden verdwijnt, zien we het omgekeerde in het laagveen. Hij kwam hier nooit voor (NVL, 2002), maar tegenwoordig zien we hier juist de hoogste aantallen. In het Woldla-

kebos kun je nu grote aantallen zwarte heidelibellen vinden. Waarschijnlijk zijn er twee dingen die los van elkaar tegelijk gebeuren, waardoor de hoge zandgronden minder geschikt worden, maar de laagvenen geschikter voor de zwarte heidelibel.

Zwarte heidelibellen leven in ondiep voedselarm zuur water; dit was in vennen en randen van hoogvenen altijd volop te vinden. Dit lijkt nu echter ongeschikt te worden, mogelijk doordat deze plekken in de zomer opdrogen of doordat ze te warm worden voor deze noordelijke soort. Wat hier precies speelt is onduidelijk en daar wordt op dit moment onderzoek naar gedaan. In het laagveen ontbrak dit soort plekken altijd, want daar was een sterkere invloed van gebufferd water, het was er niet zuur genoeg. De hydrologie van de laagveengebieden is echter veranderd: er is op veel plekken geen grondwaterinvloed meer. In de percelen wat verder van de sloten, kunnen regenwaterlenzen ontstaan boven op het gebufferde water. Hier is het zuur genoeg voor veenmos en door de groei daarvan kan dit soort plekken verder verzuren. Zo kan er ondiep zuur water ontstaan voor de zwarte heidelibel. In de laagveengebieden is de waterstand gereguleerd en de problemen met verdroging zijn er dus een stuk kleiner dan in de vennen.

De enige heidelibel die echt typisch was voor de heide is dus ook de heide aan het verlaten. Mogelijk is het laagveen ook op de lange termijn een geschikt nieuw leefgebied, zeker als daar een ontwikkeling richting hoogveen toegestaan wordt.

Jong de natuur in

Vlinders kijken op de heide, je verwonderen over insecten op het nachtvlinderdoek, of in alle vroegte vogels spotten – allemaal activiteiten waarmee je niet jong genoeg kunt beginnen. Daarom zetten de jeugdbonden JNM en NJN zich in om kinderen en jongeren kennis te laten maken met de Nederlandse natuur.

Tekst: De jeugdbonden zijn natuurverenigingen voor en
Nina Bos door jongeren van 11 tot 25 jaar. Al meer dan 75 jaar
JNM (JNM) en 100 jaar (NJN) organiseren wij zomerkam-
en pen, weekendkampen en excursies door heel Ne-
Jan-Freerk Kloen derland, in natuurgebieden, maar ook daar buiten.
NJN Misschien iets voor jou of je (klein- of buur)kinderen?

Kampen

De basis van de jeugdbonden zijn de kampen en excursies. Als je in het weekend nog niets te doen hebt, is er altijd wel een activiteit waar je bij kunt aansluiten. Bijvoorbeeld natuurtekeningen maken in Zuid-Limburg, vogeltrek kijken op Schiermonnikoog, eetbare paddenstoelen zoeken in Groningen en luisteren naar burlende herten op de Veluwe. Voor velen is de zomer het hoogtepunt: acht weken lang zomerkampen. Zo struinen we heel Nederland af. Van Zuid-Limburg tot de Onlanden, van Meijendel tot de Veluwezoom: overal kun je jeugdbonders tegenkomen!

De kampen worden georganiseerd door de leden zelf en het is iedere keer weer een prestatie dat een groep jongeren bijna elke week een verbluffend leuk kamp neerzet. Velen vinden het leuk om mee te helpen bij

de organisatie van een kamp, zoals het opbouwen van de gezamenlijke tent of het koken van de (altijd vegetarische) maaltijd. Ook de excursies op de kampen worden gegeven door leden, met veel kennis over een bepaalde soortgroep. Hierdoor krijgen jongeren al vroeg een verantwoordelijke rol. Dat alles gaat niet altijd foutloos, maar dat hoeft ook niet. Binnen de JNM en NJN is er veel ruimte om fouten te maken en daarvan te leren.

Natuurstudie

Elk weekend gaan we naar buiten, en leren we niet alleen zelf veel, maar dragen we ook bij aan de biodiversiteitskennis in Nederland. Zo hebben we op kamp de zeldzame wilgenspanner en een nieuwe populatie kleine tanglibellen gevonden. Wat verder terug in de tijd werd tijdens een NJN-excursie in Friesland voor het eerst in elf jaar de oostelijke witsnuitlibel gezien. Een enkele keer worden er zelfs nieuwe soorten voor Nederland gevonden, zoals vorig jaar de kortsnuit-tamariskwants, tijdens een JNM-zomerkamp in Den Haag.

Huib Nauta

Enthousiasme tijdens het zomerkamp.

Hanna Haring

In de Gelderse Poort.

NJN

Nachtvlinders.

Huub Nauta

Burkamp. Even checken!

JNM

Meikamp Lauwersmeer.

Met diverse projecten proberen we bovendien nieuwe soortgroepen op de kaart te zetten. Dit jaar bijvoorbeeld het Neuroptera-project over gaasvliegen, samen met EIS Kenniscentrum Insecten. Datzelfde hebben we jaren geleden ook gedaan voor onder andere nachtvlinders samen met De Vlinderstichting (met het project 'Nachtvlinders in het zonnetje'). Zo proberen we de kennis over de natuur beetje bij beetje te vergroten.

Gezelligheid

De jeugdbonden zijn laagdrempelige verenigingen, waar allerlei verschillende mensen op afkomen: de een kent de hoekgraad van de poten bij iedere keversoort uit zijn hoofd; de ander wil genieten van de natuur en gezelligheid. Want behalve leren over de natuur, is het vooral heel gezellig om met elkaar op kamp te zijn. Na een lange dag buiten doen we 's avonds spelletjes of zitten rond een kampvuur. Laatst vroeg iemand wat een goed kamp is voor nieuwe leden. Dat is een moeilijke vraag. Voor kinderen zijn de kampen op de Waddeneilanden voor 11 tot 14 jaar populair, maar eigenlijk is ieder kamp wel geschikt. Telkens weer vertrouwde en ook nieuwe

gezichten. Ga dus vooral mee met een kamp dat je interessant lijkt.

Verschil

Maar wat is nu eigenlijk het verschil tussen de JNM en NJN? Eigenlijk is dat niet zo groot. De verenigingen zijn beide nationaal actief, van vergelijkbare omvang en richten zich op hetzelfde doel: jongeren kennis laten maken met de natuur. Het zijn vooral kleine cultuurverschillen, maar dat merk je pas als je meegaat op kamp. Kun je écht niet kiezen? Dan is een combilidmaatschap ook altijd een optie. Neem nog een kijkje op onze websites voor meer informatie: www.jnm.nl en www.njn.nl. Tot op kamp!

(Zeer) beperkte greep uit de kampen:

- **Libellenkamp** (combikamp van JNM & NJN)
16 t/m 18 juni
- **NJN-Insectenkamp**
26 juli t/m 5 augustus
- **JNM-kamp Zuid-Limburg**
21 t/m 27 augustus

Doe mee met de jubileumchallenge!

In het kader van ons 40-jarig bestaan dagen we iedereen uit voor de 40 weken durende jubileumchallenge. Vul de vlinder- en libellenfiguren op de kaart met tellingen van minimaal een half uur. De 40 deelnemers die de meeste kilometerhokken vullen, ontvangen een mooie prijs. Doe mee, en zet vlinders en libellen op de kaart!

Tekst: **Waarom deze challenge?**

Gerdien Bos
De Vlinderstichting

Door een complete telling te doen en deze als geheel op te slaan, verzamel je onbewust veel meer informatie dan wanneer je dezelfde wandeling maakt en dezelfde waarnemingen elk apart als een losse waarneming opslaat. We weten dan bijvoorbeeld waar je wel hebt gelopen, maar niks hebt gezien, en ook dat alle soorten die niet in de telling zitten ook daadwerkelijk niet door jou gezien zijn.

De winnaars ...

- De veertig mensen die de meeste unieke kilometerhokken hebben geteld ontvangen het wandelboek 'Op zoek naar vlinders en libellen'.
- Heb je minimaal 15 herhaaltellingen gedaan in hetzelfde kilometerhok, dan ontvang je vier vrolijke vlinderstickers (13x13 cm).
- Wie de allermeeste hokken heeft geteld, wint een bootexcursie naar de Weerribben in de vliegtijd van de sierlijke witsnuitlibel in 2024.

De jubileumchallenge wordt georganiseerd in samenwerking met SOVON Vogelonderzoek. Ga voor meer informatie over de challenge naar liveatlas.sovon.nl/liveatlas/result/vlinders40jaar.

Hoe doe je mee?

Download de app Avimap van Sovon
sovon.nl/tellen/avimap

Maak een account aan
portal.sovon.nl/user/newuser

Kies een kilometerhok

Doe een telling van
minimaal een half uur

Jurrien van Deijk

De Vlinderstichting is dé organisatie die de deskundigheid in Nederland en Europa over vlinders en libellen bundelt. We maken ons sterk voor het behoud en herstel van vlinders en libellen in Nederland en Europa, en ook voor de biodiversiteit in het algemeen. Hoe we dat afgelopen jaar, in 2022, hebben gedaan is te lezen in dit jaarverslag.

Kars Velling

Bestuur

Titia Wolterbeek, directeur/bestuurder

Raad van Toezicht 2022

Marc de Wit, voorzitter (Staatsbos-beheer)

Jan Willem Erisman (Universiteit Leiden)

Margriet Rouhof (TenneT)

Michaëla van Wassenauer (HIP Nederland)

Rob Wortelboer (EY Nederland)

Anke Dielissen (Stichting Ark, t/m november 2022)

Gerdo van Grootheest (gemeente Culemborg, t/m november 2022)

Financiën en administratie

Het financieel jaarverslag wordt in juni vastgesteld door de Raad van Toezicht. Daarna wordt het gepubliceerd op onze website en in het augustusnummer van Vlinders.

Medewerkers

De Vlinderstichting heeft in 2022 wederom een flinke groei doorgemaakt met drie nieuwe medewerkers. Op ons kantoor in Wageningen werkten op 1 januari 36 medewerkers waarvan 29 in vaste dienst; in totaal ruim 28 fte. De medewerkers werden in Wageningen ondersteund door negen vrijwilligers, waarvan er zes helpen bij het verzorgen van de vlinderkweek. Op www.vlinderstichting.nl/medewerkers leest u meer over iedereen die bij ons in dienst is.

20 studenten liepen stage bij ons of deden een afstudeervak. En we hebben een groot aantal Groene Trainees (jongeren tussen 16 en 30 jaar) begeleid.

Wie, wat & hoe

Wij doen alles wat we kunnen om te zorgen dat over honderd jaar alle vlinder- en libellensoorten weer voorkomen waar ze van nature thuishoren. Onze kracht zit in kennis en inspiratie:

- Wij zorgen dat wij weten hoe het met de vlinders en libellen gaat (monitoring) en wat ze nodig hebben (ecologisch onderzoek).
- Op basis daarvan adviseren en inspireren wij beheerders – van natuur, boerenland, openbare ruimte en tuinen – om rekening te houden met vlinders en libellen.
- Daarvoor ontplooiën wij activiteiten en voeren wij projecten uit.

Mede mogelijk gemaakt door ...

Ons werk is mogelijk mede dankzij financiële bijdragen van onze trouwe donateurs, waar wij heel blij mee zijn. Deze bijdragen weten wij elk jaar ongeveer te vertienvoudigen met projectfinancieringen van – vooral – overheden, maar ook van ngo's en bedrijven. Daarbij geven wij onafhankelijk advies en behouden – in formele zin – onze onafhankelijke positie en rechten als rechtspersoon. De door ons ontwikkelde kennis en adviezen publiceren we zo veel mogelijk op onze website, in ons tijdschrift Vlinders, in wetenschappelijke artikelen of elders. Wij zouden onze projecten niet kunnen uitvoeren zonder hulp van de opdrachtgevers, subsidiegevers als Prins Bernhard Cultuurfonds en Nationale Postcode Loterij en natuurlijk onze talloze vrijwilligers. Dank hiervoor!

Groei achterban 2022

Het aantal donateurs op 31/12/2022 was 5.743. De groei van ons bereik via de social media zet door. Telden we eind 2021 ruim 80.000 volgers, nu waren het er op 1 januari 87.451, verdeeld over:

Facebook	36722
Instagram	25583
Twitter	18391
LinkedIn	6380
Mastodon	340

PROJECTEN

Op de volgende bladzijden geven wij een beeld van enkele opvallende projecten waar we in 2022 aan hebben gewerkt. Tussen haakjes staat eronder de naam van de medewerker die meer kan vertellen over het project.

Gerdien Bos-Groenendijk

Natuurvriendelijke sportparken dragen bij aan de biodiversiteit.

De boer op met studenten van Aeres

De Vlinderstichting is in 2022 betrokken geraakt bij de minor 'Ondernemen met Natuur' aan de Aeres Hogeschool in Dronten. Onderdeel van de minor is een veldexcursie naar twee agrariërs die nachtvlinders tellen binnen de projecten Boeren Insecten Monitoring Agrarisch Gebied (LNV) en Boeren aan het Roer (Deltaplan Biodiversiteit). Boeren en ecologen in opleiding nemen een kijkje in de keuken van twee agrariërs die natuurmaatregelen nemen op hun boerenbedrijf en maken onder begeleiding van De Vlinderstichting kennis met het inventariseren van nachtvlinders en andere insecten. (Jeroen van der Brugge)

25 jaar libellenmeetnet!

Al 25 jaar worden de libellen in ons land geteld door heel veel vrijwilligers. Sommige tellers zijn zelfs al betrokken vanaf de start van het meetnet. Samen met hen hebben we het jubileum dan ook extra gevierd in 2022. Gemiddeld worden er ongeveer 2400 libellentellingen gedaan per jaar, gezamenlijk goed voor zo'n 3 miljoen getelde libellen tot nu toe. Dankzij al deze tellingen weten we hoe onze soorten het doen. Helaas gaat dat niet allemaal even goed en zijn er voor een hele groep soorten grote bedreigingen (stikstof, bestrijdingsmiddelen, klimaatverandering). Juist om dat in beeld te brengen, gaan we door met tellen. Op naar de volgende 25 jaar! (Gerdien Bos)

Sport en Natuur

Op sportparken komen thema's als bewegen, gezondheid en beleving bij elkaar. Natuurvriendelijke sportparken dragen daar nog een extra steentje aan bij en zijn bovendien van groot belang voor de biodiversiteit. Door het nemen van kleinschalige maatregelen zoals inzaaien met bloemen, nestkastjes of een bijenhotel plaatsen, ijzeren hekken vervangen door heggen of boomstammen wordt het sportpark meer waard. Niet alleen voor de biodiversiteit, maar ook voor de sporters en de buurtbewoners. De sportparken De Pas (Elst, GD) en Zoutendijk (Enschede) zijn omgevormd tot plaatsen in het landschap waarin planten en dieren een goed leefgebied kunnen

vinden. Dat heeft de sportparken ook aantrekkelijker gemaakt voor mensen. Met de EcoCheck Sportparken maak je inzichtelijk hoe jouw sportpark scoort op het gebied van biodiversiteit. (www.vlinderstichting.nl/ecocheck) Het project Sport en Natuur is mede mogelijk gemaakt door de provincie Gelderland en de provincie Overijssel. (Gerdien Bos)

Kleurkeur neemt een vlucht

Kleurkeur, het keurmerk van De Vlinderstichting en Groenkeur voor ecologisch beheer van bermen en groenstroken, wordt steeds meer ingezet. In 2022 gaven we ruim 700 mensen de basiscursus Kleurkeur en 180 mensen de gevorderdencursus die daarop voortbouwt. In 40 aanbestedingen voor beheer van bermen en dijken werd om Kleurkeur gevraagd in 2022. Dit is een toename ten opzichte van 2021. We gaven diverse inspiratiesessies en workshops voor geïnteresseerde opdrachtgevers en organiseerden tweemaal een kennismiddag over ecologisch bermbeheer die in totaal door circa 200 mensen werden bijgewoond. De demonstratie van nieuwe maaimachines op de kennismiddag in april werd zeer gewaardeerd. Het team Kleurkeur werd uitgebreid met één nieuwe cursusleider, Cato van Houten. Ook in 2022 werkten we aan doorontwikkeling van Kleurkeur. Samen met inhoudelijk deskundigen bereiden we een uitbreiding van Kleurkeur naar het beheer van oevers en watergangen voor. Deze wordt later in 2023 verwacht. (Anthonie Stip)

Marijke Molenaar

Jaap Mekel werd gekozen tot Bovenstebeste Bermbeheerder 2022.

Nachtvlinderonderzoek

Dat de interesse naar nachtvlinders groeit, merken we overal. Het aantal vrijwilligers dat meetpunten telt, groeit gestaag naar meer dan vijfhonderd deelnemers in 2022, die gezamenlijk meer dan duizend meetpunten hebben geteld. Het aantal nachtvlinderprojecten is gegroeid waardoor we de mogelijkheid hadden een nieuwe nachtvlindercollega aan te nemen: Rik Weaver. Het opstellen van de Europese Rode Lijst van de macronachtvlinders vordert ook gestaag. Een soort die in Europa achteruitgaat en zeer waarschijnlijk als bedreigd op de Rode Lijst terecht gaat komen is de akelei-uil, die in Nederland met name in de Biesbosch voorkomt. (Jurriën van Deijk)

Biodiversiteitsmonitoring op zonneparken

In samenwerking met de Wageningen Universiteit is De Vlinderstichting in 2022 begonnen met een biodiversiteitsmonitoring op zonneparken. In totaal is er op twintig zonneparken verspreid over het land onderzoek gedaan naar de diversiteit van planten en bestuivende insecten. Ook bepalen onderzoekers van de WUR de bodemkwaliteit op deze zonneparken. Tijdens al deze onderzoeken wordt gekeken in welke mate zonneparken kunnen bijdragen aan een herstel van de biodiversiteit. De komende jaren gaat het project nog door op een selectie van 12 zonneparken in Nederland. Dan wordt ook gekeken welke beheertypen het beste kunnen worden toegepast in elke situatie. De monitoring van dagvlinders vindt plaats volgens vaste routes. Interesse om vlinders te monitoren op een van deze zonneparken? Neem dan contact op met meetnet@vlinderstichting.nl. (Michiel Wallis de Vries)

Basiskwaliteit Natuur

Om de natuur te kunnen beschermen en herstellen, moeten we niet alleen de zeldzame soorten helpen. Beter is het om niet te wachten totdat algemene soorten zeldzaam zijn geworden, maar direct iets te doen. Hier draagt Basiskwaliteit Natuur aan bij.

Jarenlang is het natuurbeleid gericht geweest op bescherming, inrichting en beheer van natuurgebieden en bijzondere soorten. Hierbij werd ingezet op scheiding van functies: ruimte voor natuur binnen Natura 2000 en het Nationaal

Michiel Wallis de Vries

Ook buiten natuurgebieden moet aandacht zijn voor de basiskwaliteit van de natuur.

Natuurnetwerk (NNN, voorheen Ecologische Hoofdstructuur EHS) en ruimte voor landgebruik en economische ontwikkeling daarbuiten. Maar inmiddels is duidelijk geworden dat dit op de lange termijn niet voordelig is voor de biodiversiteit. De staat van de natuur binnen natuurgebieden is zorgwekkend (Sanders et al., 2020; CBS et al., 2021). Bedreigingen als versnippering, verdroging en vermessing kunnen niet alleen binnen de grenzen van natuurgebieden worden opgelost, omdat de invloed van het omringende landgebruik tot in de natuurgebieden reikt. Daarbuiten is de kwaliteit van het hele landschap ver beneden peil gezakt, waardoor we ook tot voor kort algemene soorten uit ons landschap kwijtraken. Het is dus nodig om te werken aan een basiskwaliteit vóór natuur waarbinnen een basiskwaliteit van natuur kan worden gewaarborgd. De Vlinderstichting werkt samen met andere organisaties van SoortenNL aan dit project. (Michiel Wallis de Vries)

Grote parelmoervlinder en duinherstel

De grote parelmoervlinder is in Nederland een ernstig bedreigde dagvlinder. De provincie Noord-Holland herbergt op Texel een van de drie overgebleven Nederlandse populaties. De laatste 10 jaar is de soort sterk in aantal achteruitgegaan. Om deze kenmerkende soort van de Europees beschermde Grijze Duinen te behouden, zijn behalve de viooltjes in de duinen ook de nectarbronnen rond de duinen belangrijk.

In 2022 is de actuele situatie voor de grote

parelmoervlinder op Texel in kaart gebracht. De vlinder heeft niet geprofiteerd van maatregelen voor herstel van de zogenaamde Grijze Duinen. Belangrijke knelpunten zijn de beschikbaarheid van voldoende waardplanten voor de rupsen (honds- en duinviooltje) en nectarbronnen voor de vlinders (vooral kale jonker en akkerdistel). Extreme droogte in de periode van mei tot eind juli zorgt vooral voor een sterke afname van het nectar-aanbod, maar mogelijk ook voor minder geschikte viooltjes. Tijdens een veldbijeenkomst met terreinbeheerders zijn de bevindingen besproken en zijn kansrijke maatregelen voor herstel besproken. De grote parelmoervlinder kan de komende jaren worden benut als kwaliteitsindicator voor herstel van soortenrijke duinen. Maar de vlinder laat zien dat daarvoor niet alleen in de schrale, droge duinen moet worden gekeken, maar ook naar de omgeving daarvan waar de vlinder zijn nectaraanbod moet vinden. (Michiel Wallis de Vries)

Effecten kruidenrijk grasland

De Vlinderstichting doet mee met een groot onderzoek naar de effecten van ingezaaid en natuurlijk ontstaan kruidenrijk grasland in de Achterhoek. Samen met het Louis Bolk Instituut en Wageningen Environmental Research onderzoeken we de effecten van deze graslandtypen op bodembiologie, bodemchemie, voederwaarde voor koeien, vegetatiesamenstelling en insectentalrijkheid en -soortenrijkdom. 2022 was het tweede meetjaar van het onderzoek. Aan het eind van 2023

In de Achterhoek worden de effecten van kruidenrijk grasland op onder andere insecten onderzocht.

worden resultaten verwacht. De resultaten maken inzichtelijk hoe kruidenrijk grasland inpasbaar is in de bedrijfsvoering in de veehouderij en welke biodiversiteitseffecten daartegenover staan. (Anthonie Stip)

Waar zitten de beschermde soorten?

De organisaties binnen SoortenNL hebben hun data over verspreiding en voorkomen van planten en dieren bijeengebracht, en zo inzichtelijk gemaakt waar welke aandacht voor natuur en landschap nodig is. Op 2 december 2022 werd tijdens een webinar de website Natuurkwaliteit gepresenteerd met informatie over bedreigde soorten in Nederland. Opgenomen zijn 1267 soorten van de Habitatrictlijn en Rode Lijst-soorten met een (ernstig) bedreigde status. Voor al deze soorten geven we de status en trend, landelijk en in afzonderlijke Natura 2000-gebieden in Nederland. Daarmee wordt duidelijk welke kennis er beschikbaar is, maar ook wat de kennislücken zijn. De website heeft twee ingangen, die van gebieden en die van soorten. Zo kan per Natura 2000-gebied worden bekeken welke soorten daar voorkomen. Maar er kan ook per soort worden gezien waar deze voorkomt. En dan blijkt dat veel van de bedreigde soorten ook buiten het Nederlands Natuurnetwerk te vinden zijn. Vanuit natuur geredeneerd, is er veel meer nodig dan natuurreservaten alleen. Ga voor meer informatie naar www.soortennl.nl/Natuurkwaliteit. (Michiel Wallis de Vries)

Podcast Toekomst voor Natuur

Het debat over natuur wordt door De Vlinderstichting sinds 2022 gevoed met de

podcast Toekomst voor Natuur, een initiatief van projectleider Anthonie Stip. In de podcast gaat hij met inspirerende gasten op zoek naar spraakmakende verhalen over natuur en natuurbescherming in de Lage Landen. In 2022 maakte hij 23 afleveringen over uiteenlopende onderwerpen zoals stikstof (met minister Christianne van der Wal), natuurinclusief bouwen (met Onno Dwers), 60 jaar Europees landbouwbeleid (met Sarah Westenburg) en natuuramnesie (met Marc Argeloo). De podcast is gratis te beluisteren en te vinden op bijvoorbeeld Spotify. Elke twee weken op zaterdag verschijnt er een nieuwe aflevering. (Anthonie Stip)

Kennisspecial bij Groen Traineeship (SoortenNL)

Met meer dan 100 jongeren tegelijk de natuur in. Dat zie je niet zo vaak. Tijdens de Kennisspecial, een gratis cursus van het Groen Traineeship in 2022, deden ruim 100 jongeren mee aan avondlessen, weekendopdrachten en velddagen in de duinen van Zandvoort en in de Gelderse Poort. Daarbij maakten ze niet alleen kennis met vlinders en libellen, maar ook met heel veel andere soortgroepen in Nederland. Ze doken in het zoetwater-

leven, fladderden rond in de wereld van insecten en verdiepten zich in thema's als natuurbeheer, klimaat en stikstof. Dit jaar organiseren we opnieuw een kennisspecial en is het programma verder uitgebreid. (Ingeborg van Es-Boomsluiters)

Onder het Maaiveld

Onder het Maaiveld is een driejarig programma van IUCN NL, De Vlinderstichting, NIOO-KNAW, WUR en het Centrum voor Bodemecologie, mogelijk gemaakt door de Nationale Postcode Loterij. Samen met andere organisaties werken we aan een structurele verandering in de omgang met onze waardevolle bodem, met als doel herstel van het bodemleven in Nederland als basis voor een gezonde natuur en een gezonde maatschappij. Afgelopen jaar zijn er verschillende producten vanuit dit programma opgeleverd. Zo liggen er nu twee kinderboeken over het bodemleven in alle basisscholen in Nederland en was in maart de officiële première van de bioscoopfilm *Onder het Maaiveld*. Vanuit De Vlinderstichting hebben we de afgelopen drie jaar hard gewerkt aan het bouwen van het waarderingsmechanisme voor de bodem. Een dashboard dat niet alleen inzicht geeft van de bodemkwaliteit in de openbare ruimte, maar ook gebruikers zoals bouwbedrijven en beleidsmedewerkers advies geeft over het verbeteren hiervan. Het dashboard is bijna af en het komend jaar zal het – ook na het eind van het programma – nog verder worden aangevuld met bodemgegevens. (Nora Thierry)

Landelijke dag 2023

Veertig jaar vlinderbescherming

Zelfgebakken taart en het beschermen van vlinders en libellen: de medewerkers van De Vlinderstichting lusten er wel pap van. Bij de feestelijke Landelijke Dag in het jubileumjaar kwamen beide liefdes samen.

De ruim 650 aanwezigen waren bij aankomst bij verrast. Niet alleen omdat ze – zoals gewoonlijk – persoonlijk werden verwelkomd door directeur Titia Wolterbeek. Maar ook omdat voor iedereen een door de medewerkers zelfgebakken stuk taart klaarstond. Taart bakken voor zo veel mensen, ze draaien hun hand er niet voor om!

Na de taart kon men van iets anders genieten: presentaties en films. Allereerst spraken de burgemeester van Wageningen en de rector magnificus van Wageningen Universiteit over hun banden met de jubilaris. In de bijdragen daarna werd geschetst wat de reden was om veertig jaar geleden De Vlinderstichting op te richten en er werd natuurlijk stilgestaan bij alle activiteiten die zijn uitgevoerd om vlinders en libellen in Nederland te behouden en herstellen. Uiteraard was er tussen de bedrijven door tijd om de infomarkt te bezoeken en bij te kletsen.

Boeiende presentaties

Michiel Wallis de Vries en Irma Wynhoff stonden stil bij een aantal belangrijke stappen in *40 jaar vlinderbescherming*, zoals het Atlasproject, het Beschermingsplan Dagvlinders, het opstellen van Rode Lijsten en het in praktijk brengen van de bescherming van vlinders.

Roy van Grunsven vertelde wat er is gebeurd aan *bescherming van libellen* en hoe het de libellen is vergaan de afgelopen decennia. En wat we nodig hebben om libellen in de toekomst te kunnen blijven helpen. Jurriën van Deijk blikte terug op het proces van bescherming en haalde daarbij voorbeelden bij de *nachtvlinders in Nederland* aan. Hij besprak waar we nu staan en wat de plannen zijn voor de toekomst. Petra Vijncke, auteur van het boek 'Vuurvlieg, mier en vlinder' vertelde waarom iedereen *gek van insecten* zou moeten zijn. Er leeft heel wat 'fascinerend klein grut' in de Lage Landen. Het enige wat je moet doen, is je ogen de kost geven en openstaan voor verwondering.

Nieuw bij De Vlinderstichting: Rik Wevers en de *microvlinders*. Rik deed uit de doeken wat dat voor beestjes zijn, en wat De Vlinderstichting ermee doet en nog wil gaan doen.

De jarige Vlinderstichting is van gemotiveerde mensen, van vrijwilligers, medewerkers, donateurs, beheerders en anderen. Kars Veling vertelde wat we

met z'n allen hebben gedaan *de afgelopen 40 jaar* en wat dat heeft opgeleverd.

Jubileumactiviteiten

Dit jaar komt De Vlinderstichting iedere maand naar een andere provincie. Projectleider Amber van Amsterdam had daar graag over willen vertellen, maar omdat zij ziek was deed Kars Veling dat.

Twee jubileumuitgaven werden gepresenteerd. Anna Herlings vertelde over de nieuwe wandelgids 'Op zoek naar vlinders en libellen'. Liesbeth van Agt kondigde de gedichtenbundel 'Je zou een vlinder moeten zijn' aan, met daarin het winnende gedicht van de vlindergedichtenwedstrijd. Winnaar Joost Hontelez mocht zelf zijn gedicht 'Een schone zaak' voordragen; Ingeborg van Es declameerde 'Waarschuwing I', de nummer twee van Elly van Agtmaal. Alle jubileumactiviteiten zijn mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Op naar de vijftig

Zolang we ons doel niet bereikt hebben blijven wij doorgaan met al deze activiteiten. Voorlopig kunnen we onszelf nog niet opheffen en na deze inspirerende dag gaan we met nieuwe energie verder op weg naar het vijftigjarig jubileum. Wie weet is er dan weer zelfgebakken taart!

Tekst:
Liesbeth van Agt
& Kars Veling
De Vlinderstichting

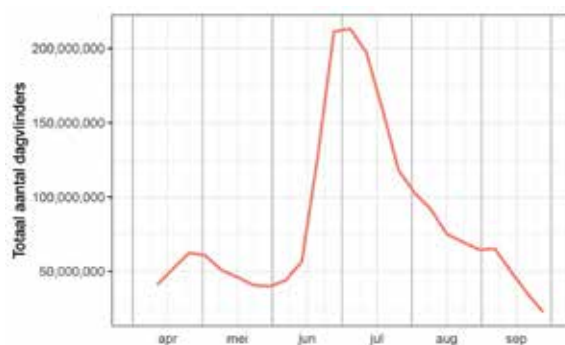
Joost Uitenhogaard

Hoeveel vlinders zijn er eigenlijk in Nederland?

Als je ergens vertelt dat je aan vlinders werkt, komt de vraag hoeveel vlinders er in Nederland zijn met enige regelmaat langs. Het is ook een vraag die journalisten graag stellen. Maar ook een waarop ik meestal maar iets stamel als “miljoenen”. Laten we eens proberen hem te beantwoorden.

Tekst: Om te beginnen moeten we ons beperken. Immers, er zijn meer dan tweeduizend soorten vlinders, maar van de meeste van die soorten weten we hooguit via een verspreidingskaartje waar ze voorkomen en wanneer ze ongeveer als imago vliegen. Alleen van de dagvlinders zijn over een langere periode systematische tellingen beschikbaar, dus laten we ons eerst maar eens daartoe beperken. En tot imago's (volwassen vlinders): er zijn immers veel meer eitjes, rupsen en poppen dan volwassen vlinders. Een vrouwtje legt zomaar een paar honderd eitjes, maar in een stabiele populatie brengen maar twee daarvan het tot een volgende generatie. De rest verdwijnt in hongerige snabels, wordt ziek of krijgt parasieten op bezoek. Het overgrote deel dus, meestal meer dan 98%.

Laten we het dus beperken tot volwassen dagvlinders. Maar welke dan? De meeste vlinders leven immers maar een paar dagen tot hooguit een paar weken, al zijn er ook een paar die een heel jaar leven (bijvoorbeeld de citroenvlinder, die ook nog eens in de zomer van het ene en de lente van het volgende jaar vliegt). En sommige soorten hebben meerdere generaties. Zo zijn de klein koolwitjes die u in april ziet de ouders van die in juli en die zijn weer de ouders van die in augustus. Maar dan leven opa en oma uit april al lang niet meer. Tellen we die allemaal mee voor één jaar, al zien ze elkaar nooit? En natuurlijk is het ene jaar het andere niet.

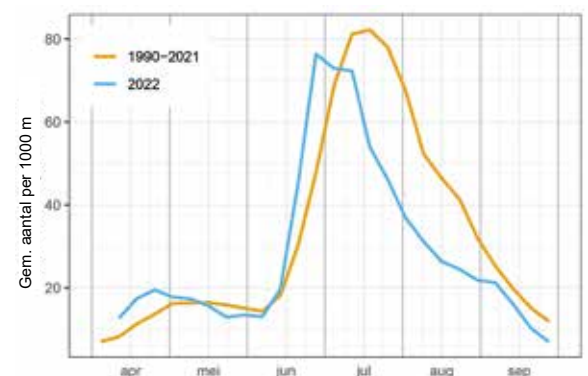

Figuur 1. Aantal dagvlinders per 1000 meter.

Voor het meetnet vlinders worden op meer dan duizend plekken in Nederland van april tot oktober wekelijks de vlinders geteld. En omdat dat overal iedere week op dezelfde manier gebeurt, krijgen we informatie over hoeveel vlinders waar vliegen. En hiermee kunnen we voor elke week uitrekenen hoeveel vlinders er op al die routes geteld zijn. En omdat niet alle routes even lang zijn, werken we dat om naar een aantal per 1000 meter (figuur 1). Dan zien we dat er in het voorjaar tussen de tien en twintig vlinders per 1000 meter geteld worden, en in de zomer wel tachtig. Maar ook dat er eind juli 2022 maar de helft van het aantal vlinders vloog in vergelijking tot het gemiddelde sinds 1990.

Omdat tellers specifiek een strook van 5 meter breed tellen, is dit dus de dichtheid per halve hectare. Voor heel Nederland (41.543 km² groot) zouden we de gevonden dichtheid met 8,308.600 moeten vermenigvuldigen. En rekt u zelf maar uit waar we dan op uitkomen.

Toch is dit nog maar het halve verhaal. De routes liggen immers niet willekeurig verdeeld over Nederland, maar juist daar waar de tellers veel vlinders verwachten, vaak ook nog in natuurgebieden. Terwijl twee derde van ons land agrarisch is en een tiende stad of dorp. En als ze al in de stad of in het agrarisch gebied tellen, dan liggen de routes vaak in de wegbermen en meestal niet op een maisakker. Nu kunnen we niet

Figuur 2. Gemiddeld aantal dagvlinders per 1000 meter.

Het klein koolwitje heeft meerdere generaties per jaar.

voor alles corrigeren, maar voor 2022 hebben we het toch geprobeerd (figuur 2). Omdat routes in landelijk gebied vrijwel allemaal in wegbermen liggen, hebben we alleen die meegenomen. Maar ook in natuurgebieden liggen routes vaak in de beste delen. Daar is lastig voor te corrigeren, bezie de aantallen in figuur 2 dan ook als de bovengrens. De onzekerheid rond de schatting laten we voor het gemak even weg. Een schatting van het totaal aantal vlinders is veel lastiger, juist omdat niet alle vlinders even oud worden

en dus soms in één, en soms ook in bijna alle weken meetellen, zoals de citroenvlinder. Dus wordt als u als vlinderliefhebber gevraagd hoeveel vlinders er nou zijn in Nederland? Dan zegt u dat u het totaal niet weet, maar dat er begin juli 2022 toch iets van tweehonderd miljoen dagvlinders vlogen. En dat er meer dan dertig keer zoveel soorten nachtvinders zijn. En minstens honderd keer zoveel eitjes. Daar zullen ze niet van terughebben.

Hoe ziet een vlindertuin eruit?

Er zijn bijzonder veel boeken over tuinieren geschreven, die weer in te delen zijn in allerlei thema's. De moestuin, de Engelse tuin, de vlindertuin, de onderhoudsvriendelijke tuin en zo zijn er meer te bedenken. Maar als je wilt weten hoe je de tuin het beste inricht voor vlinders kom je vaak maar een klein beetje informatie tegen. De vlinderstruik komt dan eigenlijk altijd naar voren en dat er bloemen moeten zijn kan iedereen ook wel bedenken.

Tekst en foto's:
Albert Vliegenthart
De Vlinderstichting

Maar hoe bepaal je nu welke maatregelen ook echt goed zijn? Dat iedere vlindersoort zijn specifieke waardplant(en) heeft, weet de vlinderaar wel. De meeste van deze planten worden door veel mensen beschouwd als onkruid. Planten als rolklaver (icarusblauwtje), schapenzuring (kleine vuurvlinder) en brandnetel (schoenlappers) staan doorgaans niet in het tuincentrum. Daar vind je met geluk de sectie 'vlinderplanten' dat een select gezelschap aan vaste planten omvat. Maar daarmee heb je nog geen vlindertuin.

Klokjes in de tuin bieden een mooie slaapplaats voor klokjesbijen.

Een gazon met pinksterbloemen is een verlengstuk van de bloemenborder.

Handvatten

Allereerst is een eigen tuin de plek waar je zelf tevreden mee moet zijn. Dit valt prima te combineren met een tuin die functioneel is voor vlinders en andere insecten. Zo kun je een aantal handvatten aanhouden, hoe meer je ervan toepast, hoe beter de vlindertuin wordt.

- Maak gebruik van inheemse plantensoorten
- Zorg voor afwisseling in hoogte (evt. met struiken)
- Probeer het hele jaar bloeiende planten in de tuin te hebben
- Gebruik zo veel mogelijk biologisch geteelde planten, deze zijn sterk en geven geen gifstoffen af
- Meer van minder soorten, vooral bijen hebben veel van dezelfde planten nodig
- Gebruik geen turf, maar compost
- Niet te veel wieden en schoffelen, zo hou je de bodem gezond
- Voer maaisel af en maai niet alles in één keer
- Controleer bij cultivars of stempel en meeldraden nog aanwezig zijn
- Combineer met wat avondbloeiers zoals teunisbloem, phlox of silenes

Inheemse planten

De meeste puntjes spreken voor zich, maar sommige vragen toch nog wat toelichting. Het gebruik van inheemse planten bijvoorbeeld. Vaak kun je inheemse planten niet vinden in tuincentra. Als ze er dan staan, gaat het vaak om cultivars die zijn doorgekweekt. Enkele voorbeelden zijn pinksterbloem, beemdkroon of klimop. De meeste inheemse planten staan al in de tuin. Zachte ooievaarsbek (bruin blauwtje), look-zonder-look (oranjetip), madeliefje, speenkruid, grote ereprijs, smalle weegbree kom je al snel tegen, maar worden vaak als onkruid beschouwd. Laat er gerust wat staan.

Wil je vaste planten toevoegen, kijk dan in het tuincentrum welke ook gebruikt worden door vlinders en hommels. Ze staan vaak buiten en die 'doen' het tenminste. Dubbelbloemige planten hebben geen stempel en meeldraden meer en produceren dus geen nectar en zijn niet bruikbaar voor insecten. Bij twijfel: ruik gewoon aan bloemen, dan weet je al genoeg.

Een vlindertuin bestaat uit structuren met daarin ook inheemse soorten en wordt gefaseerd beheerd.

In balans

Bij te veel wieden en schoffelen wordt de bodem verstoord. Te veel verstoring brengt het bodemleven in disbalans. De bodemorganismen zorgen er juist voor dat de planten voldoende en de juiste voedingsstoffen kunnen opnemen. Door 'onkruiden' in de borders iets meer te tolereren, ontstaat ook een betere bodembedekking, zodat deze minder snel uitdroogt. Dat scheelt weer water geven en uitdrogen van je gewenste planten.

Gefaseerd werken zorgt ervoor dat insecten altijd een stukje overhouden om te kunnen overleven. Zo kun je in je grasveld om de bloeiende planten heen maaien. Bij een volgende maaibeurt maai je de uitgebloeide bloemen weg. Zo krijg je een speels en functioneel gazon.

Groot en klein

Als je 'vlindertuin' opzoekt op internet vind je meestal grote tuinen met veel bloemen. Maar in principe kun je deze tips toepassen in iedere tuin en van ieder formaat tuin (of balkon) een vlindertuin maken. De keuze van planten in de borders is altijd een kwestie van persoonlijke smaak. De kleuren spelen daarbij een grote rol. Het is bekend dat dagvlinders vooral paarse en gele kleuren kunnen zien. Niet zo verwonderlijk dat de meeste 'vlinderplanten' die kleur hebben. De waardplanten (de plant waar de rups van leeft) die vlinders nodig hebben zijn vaak minder opvallend.

Structuur en variatie

Om leefgebied voor vlinders (en bijen) te maken, is het zaak niet alleen de zogenaamde 'nectarkroegen' zoals de vlinderstruik of ijzerhard neer te zetten. Naast voedsel en waardplanten is beschutting ook belangrijk. Open stukjes tuin en als het kan ook dichtere struiken bieden zowel opwarming als afkoeling en bescherming met slecht weer. Vandaar dat structuur en variatie in de tuin eigenlijk de sleutelwoorden zijn voor een goede vlindertuin.

Meer lezen

Wilt u meer weten over het inrichten van een vlindervriendelijke tuin? KNNV Uitgeverij heeft in samenwerking met De Vlinderstichting het boek *Een duurzame tuin* van Albert Vliegthart, de auteur van dit artikel, uitgegeven. Het is te koop in onze webwinkel.

40 jaar: dat vieren we!

Bij het schrijven van dit nummer zijn we in de eerste provincies geweest en kunnen we een korte terugblik geven voor iedereen die er niet bij was (of niet bij kon zijn). In elke provincie geven we een presentatie over een project van De Vlinderstichting, om te laten zien wat wij als organisatie doen in de desbetreffende provincie.

Tekst: Amber van Amsterdam
De Vlinderstichting

De soorten uit de provincie komen aan bod: met welke vlinders of libellen gaat het goed en met welke niet? De activiteit is er óók om onze vrijwilligers in het zonnetje te zetten. Aansluitend, waar mogelijk, volgt een excursie/activiteit passend bij de locatie. Het is een mooie combinatie van het weerzien met onze vrijwilligers, onze relaties en daarnaast om aan anderen te vertellen wie wij zijn en wat wij doen. En nog belangrijker: wat zij kunnen doen om de vlinders en libellen te helpen.

Januari: “Je moet een paar gekken hebben”

De Stentor schreef naderhand een stuk in de krant (gekscherend): “Je moet een paar gekken hebben”. En als je als buitenstaander een hele groep mensen de sleedoornpagestruiken af ziet struinen dan zit daar wel wat in. Meer dan 70 personen kwamen naar Wijkboerderij De Schellerhoeve voor een presentatie van Kars Veling. De KNNV-vrijwilligerswerkgroep vlin-

ders en insecten werd door Titia Wolterbeek in het zonnetje gezet. Daarna volgde een sleedoornpage-itjes zoektocht in het Schellerpark, onder begeleiding van Menno Venema, Martin Wolters en andere vrijwilligers van de werkgroep. Een activiteit voor jong en oud. Voor wie het buiten te koud was, had Anke Doornekamp van De Nederlandse Vereniging voor Papierknipkunst een gratis workshop vlinders en insecten uit papier knippen klaargezet.

Februari: ruim 1500 (kleine) bezoekers

Waar kun je in februari vlinders of libellen bekijken? Dat is nog een uitdaging. Vandaar dat deze jubileum-activiteit plaatsvond bij de overdekte vlindertuin de Orchideeën Hoeve, een van de grootste tropische vlindertuinen van Europa. Midden in de voorjaars-vakantie waar op deze dag 1500 kinderen, ouders en grootouders het park bezoeken. In de ochtend een lezing in het jungletheater van Kars Veling over de cyclus van een vlinder, het beschermen van vlinders en libellen en de soorten. Ook in Flevoland werd een aantal vrijwilligers door Titia in het zonnetje gezet. In de middag gaf Amber van Amsterdam een speciale kidspresentatie over vlinders. En de Nederlandse Vereniging voor Papierknipkunst kwam amper aan pauze toe door alle enthousiaste deelnemers bij de workshop. Een groot succes!

Maart: taart en sport

De maand gestart met onze Landelijke Dag, en ‘wie jarig is trakteert: bij de entree stond een enorme hoeveelheid zelfgebakken taart klaar voor de bezoekers (600+). Lees elders in dit tijdschrift een terugblik van deze dag. Eind maart kwam Gerdien Bos het project Sport & Natuur toelichten op Vitaal Sportpark De Pas in Elst. Geïnteresseerden konden meer horen over het vergroenen van een sportpark en over de soorten van de provincie. Harrie Rietkamp werd met de vrijwilligersgroep KNNV Arnhem in het zonnetje gezet. Ewald Stegenga van gemeente Overbetuwe kon de beplanting van het park nog nader toelichten en daarna was het tijd om dit buiten te bekijken. Kinderen konden tijdens de presentatie aan de knip: Anke was ook aanwezig met haar workshop papierknipkunst.

Naar welke provincies gaan we komende maanden? In april zijn we in Limburg, in mei gaan we naar Noord-Brabant en in juni zoeken we Zeeland op. Kijk voor meer informatie over de activiteiten op www.vlinderstichting/40jaar.

Eitjes zoeken.

In de Orchideeën Hoeve.

Vlinders knippen.

Twée nieuwe boeken

40 jaar De Vlinderstichting, dat laten we natuurlijk niet ongemerkt voorbijgaan. Een van de manieren waarop we dat vieren, is de uitgave van twee nieuwe boeken in juni.

Op zoek naar vlinders en libellen

Bij het 25-jarig jubileum van De Vlinderstichting verscheen ons eerste wandelboek. In juni verschijnt een geheel nieuw wandelboek: *Op zoek naar vlinders en libellen*.

Het boek neemt je mee naar mooie vlinder- en libellengebieden in Nederland. Van de duinen in het westen tot de veengebieden in het oosten en van de Sint-Pietersberg in Zuid-Limburg tot het Lauwersmeer in het noorden: alle provincies komen aan bod.

Elk gebied wordt kort beschreven naast de dagvlinders, nachtvlinders en libellen die er voorkomen. Je ontdekt zowel de zeldzame, bedreigde en beschermde soorten als de algemene soorten die je er tijdens een wandeling kunt tegenkomen. Het boek bevat ook praktische informatie over de bereikbaarheid en de voorzieningen van de gebieden. Een ideaal uitgangspunt voor een mooie wandeling.

Gedichtenbundel

Toen wij onze donateurs vroegen naar ideeën voor ons jubileum stelde donateur Leo Stilma voor een bundel met vlindergedichten uit te geven. Dat idee is opgepakt en in juni verschijnt *Je zou een vlinder moeten zijn – 25 vlindergedichten*.

De bundel bevat vlindergedichten van bekende Nederlandse literatoren. Het laatste gedicht is dat van de winnaar van de door De Vlinderstichting uitgeschreven gedichtenwedstrijd. (Alle gedichten worden overigens geplaatst op onze website.)

Voorintekenen met korting

U kunt tot en met 31 mei deze boeken reserveren voor een gereduceerde voorintekenprijs.

Op zoek naar vlinders en libellen: € 18,- i.p.v. € 21,95.

Je zou een vlinder moeten zijn: € 8 i.p.v. € 12,50

Ga naar www.vlinderstichting.nl om de boeken te reserveren.

Tekst:

Liesbeth van Agt

De Vlinderstichting

Joost Hontelez met 'Een schone zaak' winnaar gedichtenwedstrijd

Tijdens de Landelijke Dag is de uitslag bekendgemaakt van de vlindergedichtenwedstrijd die was uitgeschreven naar aanleiding van het 40-jarig jubileum. De jury bestond uit cabaretier, tekstschrijver en dichter Hans Dorrestijn en de Wageningse stadsdichter Ellen van der Kolk.

Uit het juryrapport: *Het eerste gedicht dat hier een speciale vermelding verdient, is Waarschuwing I van Elly van Agtmaal. Een origineel en toch toegankelijk gedicht, met een prachtig slot. De jury hoopt van deze dichter meer te gaan lezen, en dat, als er niet al een bundel is, deze er in de toekomst zal komen.*

Het tweede gedicht dat de jury als mogelijke winnaar had beoordeeld is Een schone zaak van Joost Hontelez. De jury hoopt dat de schrijver van dit gedicht, indien hij al lang gepubliceerd heeft, nog veel zal schrijven zodat er nog veel meer van gelezen en genoten kan worden.

Een lastige, bijna onmogelijke keuze was het. Uiteindelijk heeft de jury toch een winnaar kunnen aanwijzen, en dat is geworden: Een schone zaak.

Elke editie van *Vlinders* vertellen onze projectleiders u wat zij over vlinders en libellen gelezen (en geschreven) hebben in wetenschappelijke literatuur.

Tekst:
Chris van Swaay,
Roy van Grunsven
& Jurriën van Deijk
De Vlinderstichting

Weersgevoeligheid bij het vangen van nachtvlinders op smeer
De nachtvlinderaars onder ons zullen het wel weten: tijdens het lokken van nachtvlinders met smeer zit er veel variatie tussen nachten. In plaats van smeer op een boom te smeren, wordt onder andere in Scandinavië gebruikgemaakt van vallen met smeer erin. Hiermee hebben ze onderzocht welke variabelen de aantallen nachtvlinders kunnen verklaren. Ze vonden dat temperatuur de belangrijkste was: een hoge temperatuur zorgt voor meer vlinders, terwijl een hoge luchtvochtigheid zorgde voor minder vlinders. Ook de luchtdruk had invloed en wel op de soortenrijkdom: daarbij zorgt een hoge luchtdruk voor minder vlindersoorten, terwijl een verhoging van de luchtdruk tijdens de nacht juist zorgt voor meer soorten.

Fetnassi, N., Ude, K., Kull, A., & Tammaru, T. (2022). Weather Sensitivity of Sugar Bait Trapping of Nocturnal Moths: A Case Study from Northern Europe. *Insects*, 13, 1087. <https://doi.org/10.3390/insects13121087>

Vlinders en mensen in Aziatische megasteden

Percepties van en houding ten opzichte van dieren in het wild worden beïnvloed door blootstelling aan en directe ervaringen met de natuur. Vlinders zijn een opvallend en alomtegenwoordig onderdeel van de natuur in megasteden. De studie evalueerde de bekendheid van het publiek met, de perceptie van en de houding ten opzichte van vlinders in negen megasteden in Oost- en Zuidoost-Azië door interviews met 1774 stadsparkgebruikers. In totaal had 79% van de respondenten vlinders in hun stad gezien, meestal in stadsparken, wat wijst op een wijdverbreide bekendheid met vlinders. Degenen die vlinders hadden gezien, hadden ook een hogere perceptie van vlinders, terwijl meer dan 50% van de respondenten een positieve houding had ten opzichte van vlinders. Frequente bezoeken aan natuurlijke plekken in stedelijke buurten werden geassocieerd met (i) waarnemingen van rupsen, wat wijst op een grotere bekendheid met stadsnatuur, en (ii) een grotere

verbondenheid met de natuur. De auteurs vonden twee positieve verbanden: (i) tussen verbondenheid met de natuur en attitudes ten opzichte van vlinders en (ii) tussen verbondenheid met de natuur en percepties van vlinders, waardoor de gedachten en gevoelens van parkgebruikers over vlinders stevig worden gekoppeld aan hun kijk op de natuur. Dit suggereert dat vlinders in stadsparken een sleutelrol kunnen spelen bij het opbouwen van verbondenheid met de natuur en bijgevolg milieuvriendelijk gedrag en steun voor natuurbehoud onder stadsbewoners.

Lim, V.-C. et al. (2022) *Familiarity with, perceptions of and attitudes toward butterflies of urban park users in megacities across East and Southeast Asia*. *R. Soc. Open Sci.* 9, 220161. <https://doi.org/10.1098/rsos.220161>

Effecten van nieuwkomers

Er komen in Nederland nieuwe libellensoorten bij, maar wat betekent dit voor de soorten die hier al voorkomen? Libellensoorten hebben een dieet dat sterk overlapt, ze kunnen

Nachtvlinders op smeer.

Kars Velling

Kleine roodoogjuffers.

elkaars concurrenten zijn, maar ze kunnen elkaar ook opeten. Gebruikmakend van de data in Engeland is gekeken of de vestiging van kleine roodoogjuffer, die daar pas sinds 1999 voorkomt, een negatief effect heeft op de libellen die er al voorkwamen. Het bleek dat de vestiging van kleine roodoogjuffer in een kilometerhok geen grotere kans gaf op het verdwijnen van andere libellensoorten. Er lijkt zelfs een positief effect te zijn op de echte libellen. Dat komt waarschijnlijk doordat de kleine roodoogjuffer opduikt in relatief goede habitats, daar is de kans dat een libellensoort verdwijnt kleiner. Als je naar de individuele soorten kijkt zie je wel twee soorten die negatief lijken te reageren op de komst van de kleine roodoogjuffer, grote roodoogjuffer en blauwe breedscheenjuffer. Bij grote roodoogjuffer kan dat door concurrentie komen, deze lijken ook ecologisch op elkaar. Bij blauwe breedscheenjuffer is dat onwaarschijnlijk, mogelijk is de oorzaak van het verdwijnen van blauwe breedscheenjuffer juist iets wat het voor kleine roodoogjuffer geschikt maakt, bijvoorbeeld het verdwijnen van stroming. Maar de effecten zijn allemaal heel beperkt, de impact van de komst van kleine roodoogjuffer

is niet groot. Het zou interessant zijn om dit te herhalen met libellensoorten als grote keizerlibel en vuurlibel, dat zijn nieuwkomers die veel impact zouden kunnen hebben doordat ze heel andere eigenschappen hebben dan de soorten die er al waren en waarschijnlijk heel concurrentiekrachtig, maar ook geduchte predatoren zijn.

Watts, P. C., Keat, S., & Thompson, D. J. (2010). *Patterns of spatial genetic structure and diversity at the onset of a rapid range expansion: colonisation of the UK by the small red-eyed damselfly Erythromma viridulum*. *Biological Invasions*, 12, 3887-3903. <https://doi.org/10.1111/icad.12630>

Betere trends door toevoegen lijstjes-tellingen

Een artikel over vogels, maar ook van belang voor ons vlinder- en libellentellers. Het laat zien dat de populatietrends uit het Duitse gestandaardiseerde monitoring-netwerk kunnen verbeteren door het toevoegen van 'lijstjes'-tellingen waarbij precies bekend is waar hoe lang geteld is, en waarbij daar alle exemplaren zijn ingevoerd. En wij kennen dit soort tellingen ook als kwartiertellingen en liveatlas-tellin-

gen, waar Roy van Grunsven in het laatste novembernummer van dit blad over schreef (Alle waarnemingen tellen, maar niet alle waarnemingen zijn gelijk).

Uiteindelijk is er bij de vogels in Duitsland een winst in precisie tot 70% gehaald. Nu zijn onze landelijke trends echt al robuust genoeg, maar dit betekent dat we ook op kleinere schaal uitspraken kunnen doen. We willen als Vlinderstichting zeker gaan proberen deze methode ook voor onze vlinder- en libellentrends te gaan gebruiken, maar daarvoor hebben we zo veel mogelijk kwartier- of liveatlas-tellingen nodig. En daar hebben we uw hulp bij nodig. En het kost geeneens veel moeite of tijd: je start een van deze apps op en voert alles in wat je ziet, of dat nu in een natuurgebied is of op weg naar de supermarkt.

Hertzog LR, Frank C, Klimek S, Röder N, Böhner HGS, Kamp J. *Model-based integration of citizen science data from disparate sources increases the precision of bird population trends*. *Divers Distrib*. 2021; 27:1106–1119. <https://doi.org/10.1111/ddi.13259>

Tel je dit jaar
weer mee?

Tuin
Libellen
telling

9 t/m 11
juni

Foto: Albert Vliegthart

Tuin
Vlinder
telling

7 t/m 9
juli

Foto: Kars Veling

Noteer alvast in de agenda. Ga voor meer informatie naar www.tuintelling.nl

Nieuws

Nieuwe medewerkers

De Vlinderstichting is in de groei. Met name de afgelopen twee jaar hebben wij ons team uitgebreid met diverse nieuwe projectleiders en projectmedewerkers. Inmiddels zijn er wel veertig mensen werkzaam bij onze stichting.

Een van onze nieuwste (en jongste) aanwinsten is Rik Wever, coördinator nachtvlinders. Hij heeft de rubriek Opmerkelijk in dit tijdschrift overgenomen van Albert Vliegthart en zal regelmatig schrijven over micro-vlinders. Amber van Amsterdam is in dienst gekomen als projectleider communicatie en heeft al meteen een forse klus te pakken. In dit jubileumjaar organiseert zij alle activiteiten rond onze vlindervlucht door

Nederland. Cato van Houten heeft het Kleurkeurteam versterkt als cursusleider. We hebben ook een nieuwe financieel administrateur: Dick Noordhof. Op 1 mei sluit Renée van Toor aan bij onze veldwerkers en op dezelfde datum begint er ook nog een nieuwe projectleider: Koen Verhoogt. Informatie over alle medewerkers is te vinden op onze website. De groei van ons team komt voort uit het feit dat wij erg veel opdrachten voor projecten krijgen en daar zijn we natuurlijk erg blij mee. Er is echter één nadeel: wij groeien bijna uit ons kantoorgebouw aan de Menno-nietenweg in Wageningen. Het is dus wel even passen en meten om iedereen een fijne werkplek te geven!

[advertentie]

DE WITTE WOLK

DE BUITENHOF

GROENE HISTORIE GROENE TOEKOMST
Help de Nederlandse Tuinenstichting bij het beschermen van groen erfgoed, bijzondere parken en tuinen. Je ontvangt als dank onze Open Tuinengids, ons Tuinjournaal en je kunt mee met excursies naar bijzondere tuinen en groen erfgoed.

DE WINCKELGAARD

DE LACE OORSPRONG

KASTEEL WIJLE

TINEKE'S COTTAGE GARDEN

TYTSTIERK VUIVERSBOURG

TUINEN DE VERWONDERING

MENKEMABORG

Kijk op www.tuinenstichting.nl voor meer informatie over ons werk en hoe je ons kunt steunen.

Giften

Steunt u ons met een extra gift voor meer vlinders in de berm?

Méér ecologisch bermbeheer, daar maakt De Vlinderstichting zich hard voor. Dit jaar willen we in kaart brengen hoeveel vlinders en andere biodiversiteit daarvan profiteren. Dat doen we door bermen met ecologisch beheer volgens ons keurmerk Kleurkeur te vergelijken met bermen zonder ecologisch beheer. We zetten dit wetenschappelijk op met innovatieve technieken. Met harde cijfers over het effect van ecologisch beheer kunnen we nóg meer gemeenten, provincies en waterschappen overtuigen. Helpt u mee om dit mogelijk te maken? Uw extra gift is zeer welkom! Steun De Vlinderstichting in de strijd voor méér ecologisch beheer. Maak uw bijdrage over op IBAN NL63TRIO0212488074. Nog makkelijker: scan de QR-code. Hartelijk bedankt!

Donaties en giften

Het afgelopen kwartaal ontvingen wij weer een aantal mooie giften. De heer K.W., al jaren donateur, maakte samen met een felicitatie voor ons jubileum € 500 over. De heer de K. stuurde ons € 250. Mevr. N. H.-S. verkocht op de Open Tuinendag van Groei en Bloei stekjes. De opbrengst daarvan (€ 65) maakte ze over naar De Vlinderstichting. Van de Pelgrimshoeve ontvingen wij weer een mooi bedrag: € 350. Alle gulle gevers hartelijk dank!

Fiscus

Wist u dat u (middel)grote bedragen fiscaal voordelig kunt schenken? Dat kan door vijf jaar lang een vast bedrag aan De Vlinderstichting te schenken. U kunt die gift aftrekken voor de inkomstenbelasting. Wilt u een periodieke schenking doen, dan kunt u een machtigingsformulier downloaden op www.vlinderstichting.nl/schenken-met-belastingvoordeel. Ook eenmalige giften kunt u aftrekken voor de belasting, mits u aan het drempelbedrag komt van 1% van uw belastbaar inkomen.

Nalaten

Het is fijn om te merken dat wij met enige regelmaat bedacht worden met een legaat of een (deel van) een erfenis. Neemt u een schenking aan De Vlinderstichting op in uw testament? Dan steunt u ons enorm in onze strijd voor een gezonde natuur. Er komen steeds weer nieuwe generaties mensen. Mensen die wij, hopelijk dankzij u, kunnen aanspreken. Om de toekomst veilig te stellen voor volgende generaties vlinders en libellen. Wij zijn daar erg blij mee. Over erfstellingen en legaten hoeft De Vlinderstichting geen belasting te betalen. Een prettig idee! Voor meer informatie kunt u bellen of mailen met Liesbeth van Agt, 0317-46 73 53 of liesbeth.vanagt@vlinderstichting.nl. Zij stuurt u ook graag de brochure 'Als een koninginnenpage – uw testamentaire schenking aan De Vlinderstichting' toe.

ANBI

De Vlinderstichting is erkend als ANBI (Algemeen Nut Beogende Instelling), dus wij hoeven over de ontvangen giften geen belasting te betalen.

Boeken

Nederland Blijvend in Verandering

Het boek 'Nederland Blijvend in Verandering' schetst een landschap-panorama door van elk landschapstype achtergrondinformatie te combineren met afbeeldingen die de sfeer van dat landschap illustreren. Het is gebaseerd op uitgebreid onderzoek (Panorama Landschap, van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) en het is duidelijk dat er veel informatie in is verwerkt. In de inleiding wordt uitgelegd hoe het Nederlandse landschap altijd in verandering is en dat ook altijd zal blijven. Dit boek is geschreven om betrokkenen in dit veranderingsproces van achtergrondinformatie te voorzien. De schrijfster slaagt daar slechts gedeeltelijk in. Om effectief de maatschappelijke discussie over landschapsindevinding te kunnen ondersteunen, moet een boek ingericht zijn op leken, de hoofdingeling aan de hand van 'structuurdragers' (bijvoorbeeld 'Noordelijk keileem- en dekzandlandschap') is niet bepaald leek-vriendelijk. Er is wel een kaart van deze structuurdragers opgenomen, maar zonder plaatsnamen blijft het lastig om de exacte regio snel terug te vinden. Daardoor is het boek geschikter om er van voor tot achter doorheen te lezen, dan om snel een specifieke regio op te zoeken.

Wanneer je het boek helemaal doorleest, kom je steeds een zorgvuldig opgebouwd beeld van een 'structuurdrager' tegen, gevolgd door een relatief kort stuk over een specifiek landschapstype. Ondersteund door mooie afbeeldingen wordt een beknopte biografie van het landschap gegeven. Maar omdat er zoveel besproken moet worden, wordt er niet diep genoeg op sommige onderwerpen ingegaan. Ik kwam vaak stukjes tekst tegen die een onderwerp even kort aanstipten waardoor mijn nieuwsgierigheid geprikkeld werd, maar omdat er vervolgens niet verder op in werd gegaan moest ik aanvullende informatie elders opzoeken. De tekst is erg toegankelijk geschreven en leest vlot weg. Daarbij is het erg leuk om steeds kleine feitjes over een bepaald landschapstype tegen te komen.

Dan de hamvraag: zou ik dit boek aanbevelen? Iemand met interesse in een specifiek landschap zal in dit boek maar weinig informatie over dat landschap vinden, en die zou ik aanraden om een boek specifiek over het desbetreffende landschapstype te zoeken. Een professional heeft meer aan een boek waarin je snel informatie over een bepaalde regio op kunt zoeken, waarin dieper in wordt gegaan op de details. Dit boek is gebaseerd op de 'Rapportage Onderzoek Nederlands Cultuurlandschap' (RONC-1). Dit document is gratis beschikbaar en bevat meer achtergrondinformatie; daarbij is sneller een specifiek landschapstype te vinden. Wel is die rapportage minder fraai geïllustreerd en minder aantrekkelijk om van voor tot achter door te lezen. Ik zou het boek wél aanbevelen aan iemand die de tijd heeft en niet veel weet van het Nederlandse landschap, maar wel is

geïnteresseerd in een kort overzicht van alle Nederlandse landschapstypen. Want hoewel het ruim 300 pagina's telt, zijn de stukjes over een specifiek landschapstype relatief kort. De vele foto's maken dit boek een lust voor het oog. Dus als u een fraai geïllustreerde biografie van de Nederlandse landschappen in vogelvlucht zoekt, is dit zeker een boek dat in uw boekenkast thuishoort.

Jolanda Bos. *Nederland Blijvend in Verandering*. BLKVLD Uitgevers, 2023. ISBN 978 94 9294 025 4.

Bas Oteman

Mijn 1000 soortentuin

De ondertitel van het prachtige boek 'Mijn 1000 soortentuin' geeft goed aan wat het doel is: vind alles wat in je tuin of op je balkon vliegt, kruipt, loopt, zwemt en groeit. Luc Hoogenstein heeft zelf enorm genoten van zijn jaar tuinsafari en wil door dit boek ook andere mensen laten genieten van wat er in hun eigen tuin te vinden is. En ze stimuleren om zelf op zoek te gaan. Mede door corona was de schrijver veel vaker thuis dan voorheen en hij besloot op zoek te gaan naar wat hij in zijn stadstuin in Lunetten (Utrecht) kon ontdekken. Hij noemde zijn project 1000 soortentuin, maar

uiteindelijk heeft hij dat aantal enorm op zien lopen en de teller kwam boven de 1500 soorten uit in dat ene jaar. Luc is ook natuurfotograaf en de echte uitdaging was om ook zoveel mogelijk van die soorten op de gevoelige plaat vast te leggen. Het boek staat dan ook bomvol met foto's, van bekende, maar ook van onbekende soorten. Het is geen saaie opsomming geworden, maar een boek vol wetenswaardigheden over planten en dieren, en ook hoe je de tuin aantrekkelijk kunt maken voor biodiversiteit, hoe je de beste natuurfoto's kunt maken, welke boeken je goed kunt gebruiken bij je zoektocht en meer van die concrete en praktische tips. Enorm veel informatie en heel veel foto's dus in dit boek. Een beetje jammer is dat de vormgeving wat gedateerd aan doet. Blokken tekst met af en toe een foto. Pas in het laatste grote hoofdstuk over de verschillende soortgroepen komen er prachtige kleurige spreads met een grote verscheidenheid aan plant- en dierfoto's. Voor iedereen met een tuin of balkon is het een smulboek, boordevol leuke en nuttige informatie.

Luc Hoogenstein, *Mijn 1000 soortentuin*. Noordboek Natuur, 2023. ISBN: 978 90 5615 954 2.

Kars Veling

Wisseling van de wacht

Na meer dan honderd edities van *Vlinders* te hebben gemaakt, vind ik het tijd om het stokje door te geven aan een jongere collega. Vanaf het augustusnummer van *Vlinders* heeft *Vlinders* een nieuwe hoofd- en eind-redacteur/vormgever: Marjelle Molenaar. Liesbeth van Agt

(Web)winkel

Koop vlinderproducten in onze webwinkel

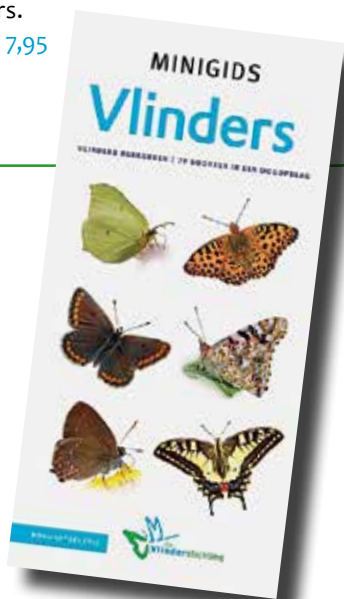
In samenwerking met onze partner Vivara bieden wij u veel producten aan op onze webwinkel. Een deel van de opbrengst is voor De Vlinderstichting! U kunt ze bestellen op www.vlinderstichting.nl/vlinderwinkel.

Minigids Vlinders

Met deze handige uitvouwkaart leer je in één oogopslag alle Nederlandse dagvlinders herkennen. Afmetingen, determinatiekenmerken en vliegtijden maken herkenning extra makkelijk. Met tips voor het herkennen van moeilijke soorten.

Dit gidsje is het welkomstgeschenk voor nieuwe donateurs. Ideaal dus om mensen die er nog niet zoveel van weten kennis te laten maken met vlinders.

Prijs: € 7,95

Planten voor vlinders

Bij de verkoop van planten, bloembollen en vlinderartikelen werkt De Vlinderstichting samen met Vivara Natuurbeschermingsproducten. Een deel van uw aankoopbedrag komt ten goede aan vlinderbescherming.

Vier kleurige stickers

Een set van vier fleurige vlinderstickers. De uitgestanste vlinders zijn ongeveer 11 bij 11 cm. Plak ze overal op! Fleur er je koelkast mee op, of je klike, of ...

Prijs: € 6,95

Verrekijkers

Pentax Papilio II

Bij het kijken naar vlinders en libellen is het reuzehandig om een verrekijktje bij de hand te hebben. Deze kijkers kunt u scherpstellen tot op 50 cm.

6,5 x 21

Prijs: € 179,-

Donateursprijs: € 159,-

8,5 x 21

Prijs: € 199,-

Donateursprijs: € 179,-

Een duurzame tuin

'Een duurzame tuin' van Albert Vliegthart is een inspirerend boek dat laat zien hoe je jouw tuin, balkon of terras aantrekkelijk kunt maken voor bijen, vlinders en andere nuttige insecten. Door eenvoudige maatregelen en gebruik van de juiste planten zal het natuurleven in je eigen stukje groen snel toenemen. Met heel praktische informatie over nuttige dieren, goede plantcombinaties en concrete tips om van je eigen stukje groen een diervriendelijk paradijsje te maken. Deze uitgave sluit aan bij het feit dat er steeds meer aandacht is voor wat wij zelf kunnen doen voor het behoud van alle nuttige insecten.

Prijs: € 22,50

Aan de slag voor insecten

Ga zelf aan de slag voor insecten! Van balkon tot stadspark en van landbouwgrond tot natuurgebied: een uitgebreide handleiding voor ideeën, inspiratie en concrete handelingen om insecten te helpen.

Prijs: € 7,50

Opmerkelijk

Tekst: Rik Wever De Vlinderstichting

Jurriën van Deijk

Rik Wever

Zadellibellen weer op komst?

In Zuid-Europa worden de laatste tijd veel zadellibellen gezien. Deze zwerver uit tropisch Afrika en Azië is een soort die onder invloed van voornamelijk zuidelijke windstromen weleens in Nederland terechtkomt. In 2018 en 2019 was er bijvoorbeeld een invasie in ons land. Nu er in Zuid-Europa al veel zadellibellen zijn gezien, is de kans op een nieuwe invasie aanwezig. De exemplaren die daar nu vliegen, planten zich voort en in juni sluipt de nieuwe generatie uit. De exemplaren hieruit zouden weleens in Nederland terecht kunnen komen. Spannend!

Grote vossen laten zich weer overal zien

Het zal velen van jullie niet ontgaan zijn, overal in het hele land werden op de mooie zonnige dagen in maart en april weer grote vossen gezien. De vlinders worden aangetrokken door allerlei vroeg bloeiende bomen en struiken, zoals bloesem van de sleedoorn of op bloeiende wilgenkatjes. Ook in de winter werden er al veel grote vossen in schuren en bunkers gevonden, overwinterend en wachtend op mooi weer en hogere temperaturen.

Arno van Stipdonk

Arno van Stipdonk

Kleine manteluil waargenomen, nieuwe locatie voor schouderstreepmot

De kleine manteluil is een zeer zeldzame soort die lokaal in Noord-Brabant en op enkele plekken in het noordelijke deel van Limburg voorkomt. De vlinders kruipen in het najaar uit de pop en overwinteren vervolgens als imago. Op wat warmere dagen in het vroege voorjaar wordt de soort weer actief. Veldmedewerker Arno van Stipdonk ving met LedEmmers de afgelopen weken zelfs twee exemplaren op een ecoduct nabij Weert. Deze soort komt niet alleen op licht af, hij wordt ook aangetrokken door smeer. Naast de kleine manteluil, trof Arno ook een handvol andere bijzondere soorten aan: eikenvoorjaarsuil, populierenvoorjaarsuil, lichtgrijze uil, geelbruine houtuil, vroege eikenuil en een bijzonder soort microvlinder: de schouderstreepmot. Deze soort komt in Nederland vrijwel uitsluitend voor in de Noord-Hollandse duinen. Er zijn slechts enkele waarnemingen buiten de duinen, een bijzondere vangst dus!